

NOAH 100

januar 1986

kr. 15

100 NOAH-BLADE — OG HVAD SÅ?

UDGIVER

NOAH
Studiestræde 24
1455 København K
Tlf. 01 156052
Giro 5 56 00 39

Åbningstid:

Hverdage mellem 10 og 16

ABONNEMENT

NOAH 95-102: kr.95,-
Institutioner o.l.kr.190,-
Ældre numre kan købes
så længe lager haves.

Meddelelse om flytning og
reklamation vedrørende
levering rettes til
postvæsenet.

SATS

Werks Fotosats
Sjællandsgade 6-8
8000 Århus C.
Tlf. 06-199310

TRYKKERI

Dansk Tidsskrifts Tryk
Suhmsgade 3
1125 København K
Tlf. 01-118142

REDAKTION

Finn Sørensen
Mikael M. Andersen
Birgitte Nielsen
Henning Schroll
Søren Nielsen
Peter Fabricius
Gert Meier
Merete Dalby
Peter Schrammel

NOAH er Danmarks ældste græsrodsbevægelse. I mere end 15 år har foreningen udgivet dette blad. 1,2 millioner ord er det blevet til i protest mod forureningen. Tusindvis af arbejdstimer er blevet brugt af talrige miljøaktivister for at skrive disse 1500 NOAH sider. Ved en sådan milepæl i miljøbevægelsens historie kan det være rimeligt at overveje hvilken rolle NOAH på baggrund af sin historie kan spille i den fremtidige kamp mod forureningen.

Set i forhold til de 15 års virke har NOAH haft succes. Idag er der ikke længere mange, der sætter spørgsmålstegn ved, om der overhovedet er forureningsproblemer af betydning. Oplysninger om forureningsproblemer er kommet ud til meget brede kredse i befolkningen. En miljølov er gennemført og en miljøadministration har vokset sig stor. Store foreninger som Sportsfiskeriforbundet og Naturfredningsforeningen blander sig idag i forureningsager. Massemedierne sætter mange ressourcer ind på at grave sig ned i miljøager og fremstille dem spændende og aktuelt for befolkningen. Alle de politiske partier er nu grønnere og der er kommet et erklæret grønt parti, der tilsyneladende vil etablere sig i dansk politik. Natur og Ungdom og Greenpeace aktionerer på livet løs mod forureningen. Overfladisk set kunne det se ud, som om den kritik af forureningen, NOAH har ført frem, er blevet overtaget og videreført af andre. Har en oldsag som NOAH stadig en berettigelse i kampen mod miljøforringelser i dagens Danmark?

Inden det spørgsmål kan besvares, først et par ord om NOAH i de 15 år. Her må man skelne mellem NOAH's indre liv og de udadvendte aktiviteter.

NOAH har som forening bevaret en enestående decentral opbygning uden valgt central ledelse. I NOAH er der ingen magtposter, der kan erobres. På den ene side kan der leves et frit og alternativt liv i miljøarbejdet, og mange miljøaktivister bevarer berøringsflader til foreningen i årevis. Ulempen ved den flade ledelsesstruktur er, at medierne er tilbøjelige til at overse foretagenet. Pressen vil have helte og skurke i miljøagerne, og den skal bruge en udtalelse her og nu. Der er ikke pressesalg i en demokratisk proces, hvor en større gruppe først skal spørges om de-

res mening. Mediehistorier dør hurtigt, og der bliver ingen presseomtale af NOAH. Her er Greenpeace en helt anden type miljøorganisation, der direkte står i pressens tjeneste. Greenpeace har en central ledelse, med alle kompetancer til at udtale sig men til gengæld er der også et langt mindre frit foreningsliv.

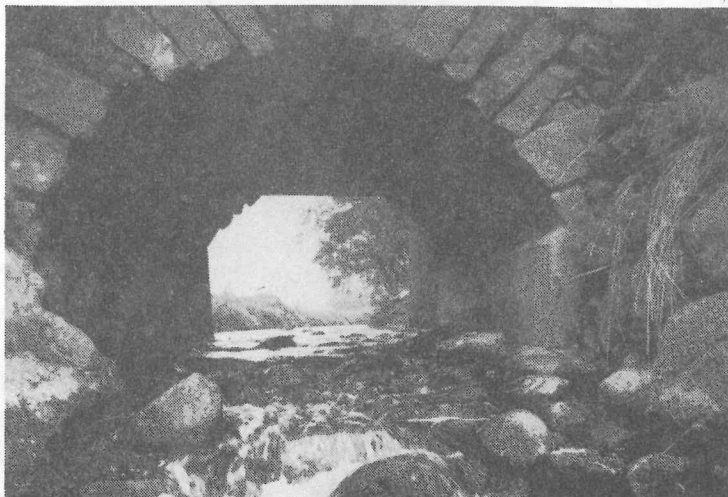
NOAH's udadvendte arbejde har altid indeholdt to principper. I NOAH har vi forsøgt at se helheden i miljøproblemerne, fordi vi mener, at kun, gennem et overblik, kan man finde årsagerne til forureningen og dermed finde nogle holdbare løsninger. Når megen NOAH miljøinformation tager et økologisk udgangspunkt hænger det sammen med, at økologien er et velegnet redskab til at frembringe overblik. Det andet hovedprincip i NOAH's arbejde har været en tilstræbt høj grad af pålidelighed i det materiale, der er blevet lagt frem. Objektivt kan man selvfølgelig ikke være i absolut forstand, men det er et fellestræk for alle NOAH's aktiviteter, at man kan stole på oplysningerne. Kig i gamle NOAH blade og se emner taget op ti år før de bliver opfattet som miljøproblemer f.eks. i miljøadministrationen.

Rammerne for NOAH's arbejde fremmer ikke det sensationelle, men målet er også at bidrage til at skabe en højere grad af bevidsthed om, hvad der er realiteterne i forureningsproblemerne ud fra en tro på, at det må være fundamentet for alle fornuftige løsninger i miljøspørgsmålene.

NOAH har taget en tørn med miljøaktivisme. Med erfaringens overblik kan vi godt sympatisere med Greenpeace, når de sejler ud og cementerer industriens kloakudløb og så iøvrigt appellerer til statsmagten om, at forureningen skal stoppes. Bremses udløbet i kloaken, så havner lortet uvægerlig i skorstenen eller på kommunekemi.

NOAH har også taget sin tørn med appeller til statsmagten om, at nu måtte der gøres noget effektivt mod forureningen. Vi har medlidenhed med de Grønne, når de erklærer sig mod forurening og øget vækst og for-

▷▷▷▷▷

gøjler, at forurening er et problem, statsmagten kan tage sig af. De Grønne tror ikke engang selv på det. I Roskilde har de Grønne krævet en ren fjord i deres politiske program. Et andet programpunkt er at få bygget friluftssvømmebassin i Roskilde, og det kan da kun være fordi, de ikke tror på, at Roskilde fjord bliver til at bade i.

Erfaringer fra 15 års miljøarbejde peger på, at det er nødvendigt med et nyt syn på miljøbevægelsernes eller miljøoffentlighedens rolle i forhold til forureningsproblemerne. I det nuværende samfund udgør produktion, statsmagt og miljøbevægelse en trehed, hvor miljøbevægelsen idag er den svage part. En kritisk og velkvalificeret miljøbevægelse er ubetinget en forudsætning for en mindre miljøbelastning af mennesker og natur i dette land.

Udgangspunktet for dette synspunkt er, at produktionen hele tiden undergår forandringer. Hver gang der sker omlægninger i teknologierne så ændres også udslippene til omgivelserne, og det betyder, at forureningen ikke kan beskrives én gang for alle. Forureningsproblemerne er i deres udspring dynamiske, og det er ikke urimeligt at tale om de komplicerede miljøproblemer. Der kan dog godt lattes på uoverskueligheden. I en forstand udspringer alle betydende miljøproblemer af produktionen, og de beslutninger der tages omkring den. Det er oplagt, at selve fremstillingen af varen kan give anledning til forureningsproblemer, men det er lige så åbenbart, at forureningen i forbruget også er bestemt af de egenskaber, der er lagt i varen under fremstillingen. I et batteri bestemmer producenten, om der skal anvendes kviksølv. Batteriet sælges og efter endt brug smides det ud, og i den forstand kan forbrugeren kaldes forurener. Er batteriets videre skæbne forbrændingsanlægget, kommer der kviksølv ud i omgivelserne. Større mængder kviksølv er uacceptabelt, så der etableres indsamlingsordninger evt. med støtte fra det offentlige, og batterierne kan gå til en anden produktion, og kviksølvet kan genanvendes. Kviksølvbatterier i større mængder er en forholdsvis ny produktion, ligesom forbrændingen er en ny forureningskilde. Der gik en række år, inden myndighederne blev opmærksom på, at der her var en kilde til forurening med kviksølv, og inden indsamlingsordninger blev stablet på benene. Om kort tid er kviksølvbatterier måske uaktuelle, og nye stoffer indgår i batterierne, og med dem er der måske nye miljøproblemer, der så ad åre kan blive håndteret af miljømyndighederne. Det er denne forsinkelsetid, der er central i forhold til indgrebene overfor forureningen. Batteriproducenten har den suveræne ret til at bestemme, hvordan han vil producere sine batterier, og først når der er konstateret skader på miljøet, kan miljømyndighederne i praksis gribe ind. Det centrale spørgsmål - om hvorvidt kviksølvbatterier er så nyttige for samfundet, at befolkningen vil løbe den risiko, der er, for at dette farlige stof laver skader i miljøet - kan ikke i dette samfundssystem danne udgangspunkt for miljøindgreb. Miljømyndighederne må i praksis vente og se, hvad der sker.

Miljøadministrationens midler til at gribe ind overfor produktionen er meget utilstrækkelige. Gennem miljøloven kan virksomheder miljøgodkendes, men det er en ringe del af landets virksomheder, der har opnået disse tilladelser til at forurene, og godkendelserne sikrer ikke mod forureningsudvikling. Godkendelserne gives efter den øjeblikkelige teknologi, og det er kun for relativt få stoffer, at der stilles krav til udledningernes omfang. For tusindvis af kemikalier, der anvendes i industrierne, stilles der ingen krav. Godkendelserne virker endda i praksis som fredninger af virksomhederne. Godt nok står der i loven, at en væsentlig ændret udledning i forhold til den godkendte kan føre til en fornyet godkendelsesprocedure, men mig bekendt er det aldrig sket. Som en yderligere illustration af miljømyndighedernes

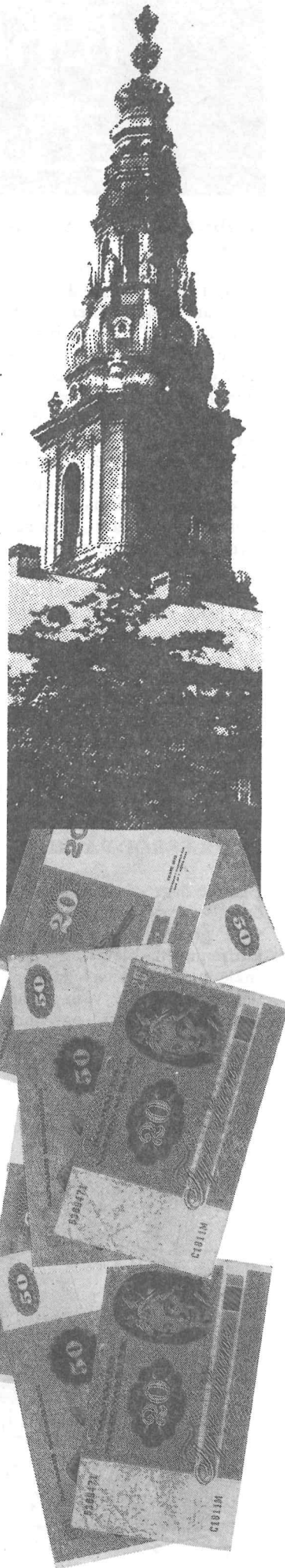
svage stilling har der ikke kunnet gennemføres en tilstrækkelig kontrol med de lempelige vilkår, der er blevet stillet for industrielle udledninger.

I en situation, hvor der er ved at komme gang i industriens hjul igen, og hvor miljømyndighederne hele tiden sagtner agterud, er det fantastisk vigtigt med en vidende og kritisk miljøoffentlighed. Så længe der ikke er mulighed for og vilje til at gribe ind direkte overfor produktionsrettelæggelsen, så er miljøbevægelsen den eneste garant for at nogen følger med i produktionsudviklingen, og så hurtigt som muligt offentliggør hvilke konsekvenser en ny teknologisk udvikling kan få for miljøet. Om denne viden så fører til ændringer er selvfølgelig ikke sikkert, men den viden må være en nødvendig forudsætning. Industrien skal man ikke have ondt af, for den kan udmærket tilpasse sig nye vilkår. Enhver virksomhedsleder med respekt for sig selv kan ræmme om - at omlægninger i produktionen ikke kan lade sig gøre af tekniske grunde, at forureningsbekæmpelse ikke er mulig af økonomiske grunde - men lur dem. I det lange løb viser det sig jo nemlig gang på gang, at med det fornødne offentlige pres, så kan virksomhederne udmærket ændre produktionen, så der sker en mindre miljøbelastning. En sådan miljøoffentlighed og et nødvendigt miljøpres har NOAH ydet gratis for det danske samfund igennem 15 år, og jeg mener altså, at en sådan institution er en nødvendighed, som samfundet er indrettet. Imidlertid tror jeg, at der må foregå en langt mere systematisk indsats med hensyn til at informere om produktionens udvikling på miljøoffentlighedens betingelser. For at kunne stille op mod industriens miljøeksperter og statsapparatets miljøeksperter må miljøoffentligheden også udbygge et ekspertsystem, der skal være uafhængigt af statsapparat og produktion. Jeg mener derfor, at NOAH skal gå ind for, at der oprettes et videnscenter, hvor en række personer får til opgave - at indsamle viden om den industrielle og landbrugsmæssige udvikling, med det klare sigte at vurdere dynamikken i miljøbelastningen, og den forpligtigelse at råbe højt når en farlig miljømæssig udvikling er på vej. Opgaven er uhyre vanskelig, for der eksisterer på mange områder ikke en tilstrækkelig viden, men netop det forhold øger forpligtigelsen til en uvildig information om forholdene. En væsentlig forudsætning for sådan en alternativ miljøekspertise vil være kontinuiteten og den kan ikke skabes gennem frivillig arbejdskraft. Der må derfor ydes økonomisk støtte fra det offentlige.

Organisatorisk vil der være mange problemer i at oprette et sådan miljøekspertråd på miljøoffentlighedens betingelser. En vanskelig opgave kan være at sikre uafhængighed af de offentlige midler. Jeg mener dog ikke, der er noget problem i, at det er staten, der skal finansiere dette ekspertarbejde. Som samfundet er skruet sammen er dette arbejde nødvendigt for hele befolkningen, så er det vel meget rimeligt, at staten støtter det folkelige miljøarbejde, så meget mere som staten allerede på talrige måder støtter produktionsudviklingen. Pengene bør være bestemt til denne uafhængige miljøekspertinstitution og afhængighed opstår først på et senere tidspunkt, hvis man af en eller anden grund fra politisk side vil skære ned på bevillingerne. Jeg synes ikke, der er så meget at risikere nu, så den tid den sorg.

Mit ønske for de næste 100 NOAH blade er altså, at staten støtter miljøoffentligheden på den måde, at der kan oprettes et uafhængigt miljøekspertråd, der skal arbejde med udviklingen i miljøproblemerne og bidrage til at befrugte kampen mod ødelæggelsen af miljøet. NOAH-bladet, NOAH-gruppen og alle andre miljøorganisationer og miljøinteresserede skulle på lige vilkår kunne få behandlet sager og hente informationer fra miljøekspertrådet.

Henning Schroll

TEKNOAHLOGI . . .

ELLER FLERE AKTIVISTER

»OSBORNE« PÅ SYGEHUS

Netop i disse dage er det et år siden, at NOAH erhvervede en computer - »Osborne« blandt venner. Osborne fejrer sin fødselsdag på et værksted i København, hvor han står og mangler en dims fra USA. Ak ja, moderne tider.

For forlagsgruppen, som har haft den tvivlsomme fornøjelse af denne NOAH's første direkte konfrontation med informationsteknologien, er symbolikken klar. For dette er ikke første - og garanteret heller ikke sidste - gang, vi er raget uklar med Osborne (det sindssyge apparat!).

I det følgende øser vi af disse erfaringer, til skræk og advarsel (og almindelig morskab) for alle, der påtænker at følge i NOAH's fodspor ind i højteknologiens verden.

EN GRÆSROD PÅ CHIPS

I gamle dage - i de go'e gamle dage! - var det meget lettere at være græsrod. Kampen mod forureningen blev ført med enkle midler, og den teknologiske udvikling følte vi os (på almenvellets vegne og med stramme miner) nødsaget til at betragte med megen skepsis.

»Uhadada - ny teknik, chips og gener og alt det der, hvad er nu det for noget? Er det ikke for

farligt? Hvad ved vi *egentlig* om det? Vil det ikke *straks* blive misbrugt? I hvert fald skal vi ikke ha' noget i klemme der!«

Men tiderne skifter, sæder mildnes, og hvem sidder nu der bag skærmen? Jo, det er såmænd NOAH-aktivister. Og ansigterne, der til daglig lyser af indædt entusiasme, har nu fået ekstra kulør af skæret fra terminalen.

VEJEN TIL OSBORNES MAVESÆK

Hvordan fungerer en computer? Dette centrale spørgsmål har vi - med skiftende held - studeret i det forløbne år. Endnu er vi ikke kommet helt til bunds i sagen, men jeg vil her gennemgå de vigtigste fremskridt.

Computerens ædlere dele er tilgængelige via to sprækker. Bagved disse befinder sig to såkaldte *drev*, hvori man anbringer sine *disketter*. En diskette er en mellemting mellem en singleplade og et lommebibliotek. Der er med andre ord plads til en masse informationer.

Når man skal lagre eller arbejde disse informationer, bruger man forskellige *systemer*. De befinder sig på særlige *systemdisketter*, som anbringes i den venstre sprække (overdrevet, om jeg må sige). Vi har mest haft brug for systemet til tekstbehandling.

TERRORISTEN OSBORNE

Behandling - ak ja! Vi harså sandelig taget teksten kærligt under behandling en gang imellem. Hvis nogen har undret sig over, at NOAH-bladet nr. 99 var noget forsinket, så skyldes det simpelthen, at Osborne spiste teksten - rub og stub. Hvordan en simpel kopieringsprocedure, som der var tale om, fik lov at udvikle sig til et verbalt massemord, er et spørgsmål, vi nok aldrig får svar på. Måske er det ikke kun os - brugerne - der har fået nervøse trækninger af bekendtskabet.

OSBORNE KA' IKKE LÆRISTET BRØD

Når man trykker på tasterne, ryger tegnet ind i *hukommelsen*. Men (endnu en gang) ak! - hukommelsen er flygtig. Først når informationerne er *lagret* har de blivende værdi.

I forlagsgruppen mindes vi endnu med gru forberedelsen af Jesper Tofts bog »Genteknologi« - **Forfatteren er nu ude med en ny bog: Kampen om generne. Køb den i dag, kun kr. 35** (dette var en reklame fra NOAH's forlag!)

Netop lagringen voldte her problemer, og vi måtte efter adskillige timers hektisk og sveddryppende aktivitet lade store mængder tekst stå i hu-

kommelsen. Næste dag indledes med et solidt morgenmåltid, som bl.a. omfattede ristet brød. Er det nødvendigt at fortælle, hvilket stik der blev trukket ud til fordel for brødristeren? Svaret blæser i vinden - ligesom de mange timers arbejde. Altså: Hukommelsen er flygtig - i mere end en forstand!!

OSBORNE TRÆNGER TIL DISCIPLIN

Normalt siger Osborne ikke noget uden at blive spurgt. Der er dog undtagelser. En gang imellem reagerer han - efter vores mening - helt urimeligt på en høflig forespørgsel; fx om at lagre en ganske lille - og ikke spor svær - tekst.

Han siger måske FATAL ERROR (Osborne taler altid med store bogstaver, når han er i det humør) BAD SECTOR ON NO. 27 - eller noget lignende. Og så afbryder han iøvrigt al videre kommunikation. En sådan smækfornærmet og usamarbejdsvillig indstilling er det selvfølgelig ikke let at have med at gøre.

(det skal blive spændende at se, om disse kritiske linjer får lov at passere uhindret igennem apparatet.)

Forhandleren påstår ganske vist, at Osborne har ret, men vi ved bedre... Osborne har en skidt karakter. Helt ærligt, så er Osborne .....

SØREN,
FORLAGSGRUPPEN

SIDSTE!!!

Vi hører med gru, at også NOAH's sekretariat i København pønser på at anskaffe et stk. ny informationsteknologi.

Vores første modtræk i bladgruppen bliver at gemme vores abonnementskartotek af vejen, inden også dette bliver gjort til hovedretten i en moderne kunstig-intelligens-styret quick-lunch.

FINN
BLADGRUPPEN

TIL DEBATMØDE I GENTOFTE:

Ca 300 borgere mødte op til Danmarks første borgermøde om industriel gensplejsning i Gentofte en snefuld aften i begyndelsen af december. Både almindelige borgere, specialister, professorer, konkurrenter fra Novo og en stribe politikere havde fundet vej til mødet. Og spørgelysten var stor fra alle sider - mange spørgsmål blev rettet til Nordisk Gentofte og kommunalpolitikere. Men fik borgerne svar? Lykkedes det Nordisk Gentofte at skabe tillid hos borgerne til deres planlagte gensplejningsproduktion?

Debatmøde

Grundlaget for indkaldelsen af dette Danmarks første borgerdebatmøde om gensplejsning, var en udbredt utilfredshed med det informationsmøde, som Nordisk Gentofte havde afholdt 5 uger før. Her afskar Nordisk Gentofte reelt fra en debat om gensplejsning, og informationsmødet efterlod derfor en lang række uafklarede spørgsmål.

Denne gang var det derfor borgerne selv, der indkaldte til et debatmøde, og borgerne selv, der styrede mødet.

Beboergruppen i Vangede havde inviteret relevante myndigheder, eksperter, kritikere og NOAH til at deltage i et debatpanel.

Miljøstyrelsen ønskede imidlertid ikke at deltage, fordi »borgermødet er arrangeret for at belyse forhold, der primært berører en virksomhed og dens omgivelser.« Dette afbud blev mødt med en hovedrysten fra salens side.

Risikovurdering

Et kardinalpunkt på mødet blev diskussionen om RISIKOVURDERING. Der foreligger ikke nogen offentlig tilgængelig risikovurdering i N.G.'s ansøgning, et punkt, som NOAH har påklaget til Miljøstyrelsen. Bruno Hansen, forskningschef på NG, svarede på NOAH's spørgsmål om rimeligheden i dette: »Man bør nok have en risikovurdering, der ligger offentligt fremme, der siger, hvad det er for en baggrund, man har benyttet for at vurdere disse ting.« Men Bruno Hansen kunne ikke

»ubetinget love, at risikovurderingen ville blive offentliggjort«.

Den 5/12 kunne man så i Børsen læse, »at NG af patentmæssige grunde ikke (har) planer om at offentliggøre den risikoanalyse, selskabet har udarbejdet.

del harme. På mødet torsøgte NG's direktør Henry Brennum først at mistænkeliggøre journalisten. Da denne heldigvis var til stede og kunne sige, at udtalelserne var godkendt, erklærede Henry Brennum, at NG agtede at producere human væksthormon

Nordisk Gentofte er verdens næststørste producent af human væksthormon.

Den vil blive sendt til myndigheder, stemplet fortroligt«.

Flytning

Et par dage inden mødet havde NG's tekniske direktør, Ole Theilvig, truet med at flytte den planlagte produktion til England, hvis Miljøstyrelsen ikke havde givet deres tilladelse inden d.16.december. Og det uanset om de spørgsmål, som Miljøstyrelsen havde stillet til virksomheden, var besvaret.

Denne trussel havde vakt en

mon i Gentofte. »Vi har tid til at vente«, som Brennum udtrykte det.

Annoncering

Peter Jans fra Hovedstadsrådets forvaltning, der har været ansvarlig for miljøgodkendelsen fra NG, erkendte, at han nu godt »bagefter kunne se, at annoncen ikke var særlig informativ over for offentligheden«. Annoncen for godkendelsen nævnte overhovedet ikke ordet gensplejs-

ning, men kaldte det biosyntetisk produktion. Peter Jans kunne også love, at fremtidige annonceringer af denne art ville få en »mere heldig formulering« og altså pege på, at det drejer sig om gensplejsning.

Tilsyn

Når godkendelsen engang foreligger, er det Gentofte Kommune, der skal føre tilsyn med, at de givne vilkår overholdes. Spørgsmålet var derfor, hvad kommunen ville gøre, hvis der ved et uheld slap gensplejsede organismer ud i miljøet. O.G.Johnsen fra kommunens tekniske forvaltning måtte her blankt erkende, at »Gentofte kommune ikke havde et uheldsberedskab eller en katastrofe-

plan, hvis noget sådant skete. Det findes ikke«. Men Johnsen henviste så ellers til det almindelige sikkerhedsberedskab, altså at man ville tilkalde politi og brandvæsen. Hvad det så skulle hjælpe, stod temmelig uklart.

Johnsen kom endvidere med den interessante oplysning, at det var virksomheden og myndighederne, der i fællesskab skulle finde et uafhængigt KONTROLLABORIUM, til at udtage prøver fra virksomhedens spildevand. ▶▶▶

Her blev Akademiet for de Tekniske Videnskabers Gensplejningsgruppe nævnt som en mulighed, men denne gruppe er meget afhængig af industrielle interesser - gruppen udfører kontraktforskning - og kan derfor ikke siges at være uafhængig.

Konklusionen var, at et sådant kontrollaboratorium ikke eksisterede i dag og endnu ikke var udpeget.

Professorernes indtogs-march

Op til flere forhenværende og nuværende professorer var også mødt op til borgermødet og kunne da heller ikke lade være med at blande sig. Søren Molin, professor i mikrobiologi på Danmarks Tekniske Højskole, erklærede, at den omdiskuterede bakterie var »karakteriseret som totalt harmløs«. Han tilbød desuden at melde sig som »forsøgskanin«, ved at udføre det desværre altfor velkendte ekspertrick med at »indtage den gensplejsede organisme for at vise dens ufarlighed«. Dette heroiske tilbud faldt imidlertid på »stengrund« blandt tilhørerne, som Information skrev.

Konklusion

Hvad kan man så konkludere her efter mødet? De fleste borgere er fortsat utrygge, usikre, skeptiske, bange eller nervøse overfor den udvikling, som gensplejsningen blot er et eksempel på. Det viste de interviews, som

Radio Sokkelunds miljøredaktion stod for efter mødet, helt tydeligt. Afstanden mellem eksperter og almindelige borgere er meget stor. Det stod også klart at informationsbehovet er enormt. Det talte de mange - og til tider også diffuse - spørgsmål deres eget tydelige sprog om.

Med andre ord mangler der en **oplysningskampagne** om gensplejsning, som NOAH da også har foreslået iværksat snarest - hidtil uden held. Befolkningen har krav på at vide mere, forklaret i et sprog, så alle kan være med, og med en åbenhed om den store usikkerhed, der omgærdner gensplejningsområdet.

NOAH er ikke modstander af gensplejsning som sådan. Ved **industriell anvendelse** af gensplejsning mener NOAH, at der ved enhver godkendelse skal foreligge en **offentlig tilgængelig risikovurdering** før en godkendelse foreligger. Det er den eneste måde, hvorpå man kan sikre befolkningen en indflydelse på udviklingen og de konkrete projekter. Maksimal åbenhed i disse sager er bydende nødvendig og burde være en selvfølge for et demokrati som vort.

Hvad angår NOAH's krav i den kronkrete sag, blev der slået nogle ting fast på mødet. NOAH har tilsyneladende fået ret i, at der skal foreligge en **risikovurdering** i denne sag, selvom virksomheden påstår, at der ikke kan slippe gensplejsede orga-

nismer ud i miljøet. Desuden har NOAH tilsyneladende fået ret i, at der mangler oplysninger til en sådan risikovurdering, og at godkendelsen fra Hovedstadsrådet derfor var givet på et noget spinkelt grundlag. Hvorvidt denne risikovurdering så skal være **offentligt tilgængelig**, vil alene være op til NG i denne sag. Hemmeligholdes den, vil Nordisk Gentoftes troværdighed komme på en alvorlig prøve. Sagens kerne her er, at NG - ja hele industrien - må vise respekt og tillid overfor sine naboer, ja hele befolkningen. Myndigheder har gang på gang vist sig ikke at være tilstrækkelige!

Hvad angår Annonceringen, fik NOAH den indrømmelse fra hovedstadsrådet, at den var noget uheldig, og at det ikke ville ske i fremtiden. Hvad angår de resterende klagepunkter, er disse uafklarede.

Hvad angår tilsyn og kontrol, har NOAH et forslag, der vil sikre både ekspertise, uvildighed af økonomiske interesser og folkelighed. NOAH foreslår oprettet et specielt genlaboratorium.

Genlaboratorium

NOAH kunne forestille sig en alternativ model. Den nødvendige ekspertise til behandling af ansøgninger m.v. kunne også opnås ved at oprette et genlaboratorium, baseret på offentlige midler for at sikre en uaf-

hængighed af private interesser. Laboratoriet skulle drive selvstændig og fri forskning, primært i sikkerheds- og miljøspørgsmål, som f.eks miljøstyrelsens havforureningslaboratorium gør det. Laboratoriet skulle også kunne rådgive myndigheder og private interesser i tekniske spørgsmål efter behov. Samtidig skulle laboratoriet også kunne foretage bredere samfundsmæssige analyser og mere langsigtede vurderinger af konsekvenserne. På denne måde vil det være muligt med en form for positiv samfundsmæssig styring. Laboratoriet skulle også have til opgave løbende at informere befolkningen om sikkerheds- og miljøspørgsmål, for at stimulere den offentlige debat. Dette kan ikke gøres i årsberetninger alene! Alsidig oplysning er absolut nødvendig, fordi der i befolkningen er en udtalt-og forståelig - frygt for, hvad gensplejsning egentlig er, og hvilke følger gensplejsning kan få.

Også miljøgrupper m.v. skulle kunne få udført forskning på laboratoriet. På den måde vil der kunne blive en frugtbar dialog mellem genlaboratoriet og befolkningen.

Jesper Toft

Kilder:

Kampen om generne. NOAH's Forlag, dec. 1985

Bånd fra debatmødet, optaget af Radio Sokkelunds Miljøredaktion.

SKUM

Hvis du er allergisk over for nogle af de underlige ting, der som regel er i creme, salve, shampoo osv., kan det sagtens lade sig gøre at lave det selv. Eller hvis du bare synes, at det er for tåbeligt, at man propper disse varer med konserveringsmidler, parfume og kunstig farve, som i virkeligheden skal dække over, at det ofte er nogle halvdårlige råvarer, der er brugt.... Eller hvis du ikke sådan specielt bryder dig om, at de allerfleste kosmetik-firmaer benytter adskillige meget ubehagelige dyreforsøg, for at finde ud af, om vi andre kan tåle deodoranten eller hårlakken.... Eller hvis du sådan i almindelighed er imod alle de penge og al den energi, der pumpes i reklamer for skønhed og dejlighed.... Eller hvis du bare godt kan lide at lave tingene selv.

Man kan godt selv fremstille disse ting af næsten udeluk-

kende naturlige råvarer. Hvis man bruger tingene forholdsvis hurtigt, er det ikke nødvendigt at komme masser af konserveringsmidler i. Oghelt sjovt er det naturligvis, hvis man også selv samler sine urter, og laver udtræk, olier og tinkturer.

Mange urter har nemlig fine egenskaber, både til udvortes og indvortes brug. F.eks kan man bruge brændenælde mod udslet og eksem, vejbred til sårheling, pebermynte mod dårlig ånde og burrerod mod skæl og håraffald.

De ingredienser, man kan bruge i f.eks en creme, er utallige, og derfor kan man sagtens finde en opskrift, hvor man undgår de ting & sager, man evt. ikke kan tåle. Ingredienserne er f.eks bivoks, lanolin, demineraliseret vand, kakaosmør, olivenolie, hvedekimolie osv. De fleste ting kan man få på apoteker og hos materialister i små eller store portioner. Som regel er det utrolig meget dyrere at købe

små portioner end store, så det kan godt betale sig at koncentrere sig om nogle få opskrifter i begyndelsen, eller også være flere om at lave større portioner sammen - og så dele bagefter og bruge resten som gaver.

Et eksempel på en creme, som er meget enkel at fremstille, er hvedekimcreme fra Sumo Lotus' bog (se litteraturlisten):

50 g hvedekimolie

40 g lanolin

70 g kalkfrit vand

Hvedekimolie og lanolin kommes i en gryde (ikke aluminium) og smeltes over en svag varme, mens man hele tiden rører i blandingen og passer på, den ikke bliver for varm (højest 70 grader). Samtidig opvarmes vandet i en anden gryde til samme temperatur.

Gryden tages af ilden. Nu hældes vandet langsomt i det smeltede fedtstof. Det skal foregå meget langsomt, samtidig med at man rører i det hele tiden

for at fordele stofferne bedst muligt. Bliv ved med at røre i blandingen, til den er cremet og næsten kold (10-20 min.).

Hvis man først er blevet bidt af denne fremstilling, er der mulighed for at variere i det uendelige. Man kan bruge lige præcis de råstoffer, man kan tåle og synes om, og man kan bruge de urter, som har de virkninger og dufte, man gerne vil have frem. For et par år siden er der udkommet 3 bøger på dansk, som man kan søge viden og inspiration i. Og undgå formaldehyd, dyreforsøg og syntetiske duftstoffer.

LITTERATUR:

Sumo Lotus: Naturkosmetik som du selv kan fremstille. Borgen 1983

Danny Druhyld: Naturkosmetik. Hast og Søn 1983

Anita Guyton. Naturens Skønhedsmidler til kroppens pleje. Aschehoug 1983

HELHEDEN ER MERE END SUMMEN AF DE ENKELTE DELE.

Gennem mange år har jeg været systematisk avisartikel-udklipper. Emner, der interesserer mig, får en mappe, og de udklip, jeg foretager i forskellige aviser, bliver sat ind efterhånden, som tiden går. En af mapperne hedder økologidebat, og det slog mig en dag, at den mappe var blevet noget støvet. Mappen havde ikke været nede af hylden i årevis. Den offentlige debat om økologien som helhedsvidenskab er stille afgået ved døden, og den miljødebat, der stadig lever videre, handler om de tusinder enkeltstående forureningsproblemer.

På udklipmapperne står der i dag nitratforurening, dioxin, fenol, Proms Kemiske Industrier osv. Det er de mapper, der støt og roligt bliver tykkere med udklip fra dagspressen. Overfladisk set virker det tilforladeligt Mere viden om miljødelæggelserne fører til, at der skrives mere i dagspressen om forholdene

Men kigger man nøjere efter i pressens behandling af enkeltforureningsager, så er det karakteristisk, at lige netop denne sag gøres til det vigtigste og alvorligste miljøproblem. Når stort set alle miljøsager behandles på denne måde i årevis, så er resultatet manglende overblik. Årsagen til forureningen fortæller sig, og forureningsproblemerne fremstår som komplicerede - underforstået vanskelige at løse.

Men der behøver ikke at være kaos på miljøområdet. Gennem en økologisk indfaldsvinkel kan der påvises en sammenhæng i mange miljøproblemer, og dermed kan der relativt enkelt peges på, hvilke politiske beslutninger der er nødvendige for at mindske stresset på miljøet. Økologi

er ikke nogen ny videnskab, så det kan undre, hvorfor denne synsvinkel stort set er røget ud af 80'ernes miljødebat. Når det er sket, tror jeg for en stor del, det hænger sammen med den økologiopfattelse, der blev introduceret i den danske presse i 70'erne.

Dommedage med økologien.

I begyndelsen af 70'erne gik jorden under på de danske avisers forsider, og truslen var økologisk begrundet. Undersøgelser havde vist, at forureningen var et verdensomspændende problem, som ingen kunne undslippe, og jorden kunne sammenlignes med et globalt rumskib, hvor beboerne ødelagde deres egne livsbetingelser. Biologer fra hele verden skrev under på Mentonerklæringen i 1971.

»Selv om vi lever geografisk adskilt, med vidt forskellige kulturer, sprog, indstillinger, politiske og religiøse tilhørsforhold, forenes vi dog i vor tid gennem en fælles fare. Denne fare, af en art og et omfang som mennesket aldrig tid-

ligere har stået overfor, skyldes et sammentræf af forskellige fænomener. Enkeltvis ville de stille os overfor uoverskuelige problemer, tilsammen frembyder de ikke blot sandsynlighed for en enorm tilvækst af menneskelig lidelse indenfor en nær fremtid, men endog mulighed for hel eller delvis udryddelse af menneskelivet på jorden.»

(Inf. 14/5 1971)

I de år blev der brugt store ord, og perspektiverne blev ført frem af bekymrede debattører, der ofte kunne udnævne hovedårsagen til miljøproblemerne. En simpel logik sagde disse »øko-teoretikere«, at der kun er forurening, hvor der er mennesker, så når miljøproblemerne vokser, må det være fordi, der er og især bliver for mange mennesker på jorden. Det økologiske problem blev reduceret til at være et spørgsmål om befolkningsekspllosionen. Et typisk indlæg af den opfattelse fremstår af følgende udklip:

Hvert tiende år vokser en milliard

op. Efter århundredskiftet regner man med en fordobling hvert ot-tende år. Befolkningsekspllosionen er ikke til at hamle op med. Hvor meget jordens ressourcer end øges gennem teknikkens fremskridt, syntetisk føde etc., så kan de dog ikke vokse om kap med befolkningsekspllosionen. Jorden er vor skæbne. Miljøet for disse millioner og milliarder bliver morgendagens store miljødebat.

(Inf 23/6.1971)

Udgangspunktet er altså, at der bliver for mange mennesker på jorden - og da alle anstændigvis skal have mad, tøj, energio osv. fra en klode, hvor der er begrænsede ressourcer, så var det for mange indlysende, at det var den fortsatte vækst, der var det egentlige problem. Der kom også en videnskabelig dokumentation for denne filosofi.

En videnskabelig foranlediget undersøgelse af international gruppe under navnet »The Club of Rome« på den anset institution Massachusetts Institute of Technology. Konklusionen af rapporten over undersøgelsen var, at verden

må standse sin uhæmmede økonomiske vækst, befolkningstilvækst og forurening, hvis man vil undgå et fuldstændigt sammenbrud af verdenssamfundet inden for de næste hundrede år.

SELV NYE metoder til øget produktion af levnedsmidler, til forureningsfri energikilder og til erstatningsprodukter for eksisterende ressourcer vil ikke kunne afvende den krise, der vil opstå, medmindre regeringer verden over er i stand til at skabe balance mellem forbrug og ressourcer.
(Inf 10/3.1972)

Undersøgelsen blev i 1972 udgivet i Danmark med titlen »Grænser for vækst«, og den blev diskuteret indgående. Enaf forfatterne, Dennis Meadows, kom til København.

Dennis Meadows og eliteholdet af datamat-eksperter, han leder på Massachusetts teknologiske institut, har koblet befolkningstilvækst, fødeproduktion, industrialisering, udtømmning af naturressourcer og forurening sammen i en matematisk model. Og dynamikken i denne verdensmodel har de ladet et af USA's fineste databehandlingsanlæg prøvekøre under vidt forskellige forudsætnin-ger. Af beregningerne fremgår næsten entydigt, at medmindre befolkningens eksplosionen stoppes, og den økonomiske vækst standses, vil civilisationen lide sammenbrud i løbet af 100 eller måske bare 50 år.

Kritikere siger, at verdensmodellen er urimeligt forenklet og alt for ufærdig til at politikere bør tage synderlig notits af den. Dog anerkender de fleste, at modelbyggeriet markerer en ny vej frem mod et bedre politisk beslutningsgrundlag.

Bag undersøgelsen står en international organisation, der kalder sig Rom-klubben. Den er stiftet i Rom og omfatter 75 prominente forskere, forretningsfolk og politikere fra mange lande med italieneren Aurelio Peccei, direktør i både Fiat og Olivetti, i spidsen. Rom-klubbens formål er at gøre de bredest mulige kredse opmærksom på den påståede faresituation. Undersøgelsen er led i en række forskningsprojekter, der bekostes af en bevilling på 250.000 DM fra den tyske Folkevoignsfond.
(Inf 17/1.1973)

Disse dommedagsteorier blev indgående behandlet i den danske presse. Debatten var meget ukonstruktiv. I stedet for at diskutere, om der var nogle perspektiver i den økologiske

metode, altså det at se på helheden frem for enkeltdelene, så diskuterede man de bombastiske resultater, som »Grænser for vækst« fremkom med.

Nogle læste bogen som om der nu var en videnskabelig dokumentation for, at der var en begrænset mængde råstoffer i verden, og at der derfor måtte spares på disse goder. Samfundet skulle på grund af knaphed indrettes på genanvendelse og sparsommelighed og styres ud fra dette økologiske princip. Velmenende humanister, der især var bannerførere for disse synspunkter blev kaldt økologister, og det var ment som et skældsord.

Det betyder naturligvis ikke, at det økologiske problem ikke eksisterer som et endog meget alvorligt problem. Ja, et af de alvorligste i vores ende af verden. Vi kan komme til at gå til i vores eget lort. Og vi kan muligvis osse komme til at forbruge os på de naturlige ressourcer.

Og videre om den økologiske debat, der taler for at satse på en moralsk besindelse på nogle påståede menneskelige »biologiske grundbetingelser«? En tilbagevenden til guds skrift i vore hjertes og gener samt til et tilsvarende nøjsomt og forsimplet jordeliv i et forenet Europa?

Drager man den konklusion, som Stangerup jo på mange måder deler med visse dele af den mere »bløde« venstrefløj (bortset fra det med Europa), hævner man ufrivilligt, men konkret, i betænkelig nærhed af nyfascismens interesser i økologi-problemet.

(Hans Jørgen Nielsen, Inf 25/2.1972)

Og en anden prøve på debatfor-

men:

I den grad økologispørgsmålet degenererer til en ureflekteret økologisme, som under flammende dommedagsprofetier vil samle kræfterne om at løse forurenings-spørgsmålet isoleret fra produktionsforhold og alt andet og dertil råber om en »revolutionerende nytænkning«, så har Hans-Jørgen Nielsen jo nok ret. Så er der al mulig grund til at frygte økologisterne mere end forureningen selv. Så kan »forureningen« let gå hen og blive den sidste nyskabelse i rækken: den gule fare, jøderne og kommunismen. Alt sammen »ydre trusler«, som »vi« kun kan overvinde ved at stå sammen og for en tid abstrahere fra de indre klasse-modsætninger.

For at finde tendenser i den retning, Hans-Jørgen Nielsen antydede, behøver vi såmænd hverken gå til Italien eller England. Blot forekommer det mig vildledende at anvende begrebet fascisme. Den betegnelse har en for specifik historisk referens. Lad os foreløbig bruge begrebet økologisme og dermed betegne den kombination af høj naturvidenskabelig kompetence og politisk analfabetisme, der danner kernen i den økologiske bevægelse. Denne økologisme har allerede fået et politisk indhold, som gør Hans-Jørgen Niensens spørgsmål temmelig relevant.

(Inf 11/3.1972)

Økologien blev politiseret i en grad, der gjorde økologiske metoder suspekter i den offentlige debat. Det blev forstærket af, at en række af de resultater »Grænser for vækst« fremkom med efterhånden viste sig at være direkte forkerte.

Råstoffernes knaphed.

Debattørerne i 70'erne accepterede stort set alle at ressourcerne var begrænsede. Det virkede så indlysende, at der måtte være grænser for, hvor mange ressourcer der var på jorden; og der var jo altså også videnskabelige rapporter, som kunne dokumentere, at f.eks olien ville slippe op i løbet af to årtier. Selvom der blev fundet fem gange så mange olieresourcer, som de var kendt i 1972, så ville olien alligevel slippe op i løbet af ca. 50 år, fordi forbruget forventedes at vokse med eksponentiel hastighed. Når olien ikke bliver gendannet med en hastighed, hvormed den bliver brændt af, så må det fremstå som et økologisk dogme, at olie må der spares på.

Nu med historiens bagklogskab er det let at se, hvor galt der blev konkluderet. I dag er der flere olieresourcer end nogensinde. Egentlig er det oplagt, for det er indenfor private foretagender, at olieresourcerne efterspores, og der er overhovedet ikke nogen økonomisk begrundelse for at kende ressourcer til mere end ti års forbrug. Ingen virksomheder planlægger i virkeligheden ud over en ti års periode.

Der har altid været folk, som forudså, at en eller flere af de vigtigste naturlige ressourcer ville blive en mangelvare. Der findes forudsigelser, der siger, at olien vil slippe op i 1880. Men i praksis virker sådanne forudsigelser som ansporing til at finde nye ressourcer eller til at udvikle erstatningsstoffer for det stof, der er ved at

blive mangel på. Gennem tiderne er prisen på brændstof, metaller og mad faldet relativt, og der er ingen grund til at tro, at denne tendens vil ændre sig. Trods et stigende forbrug er de kendte ressourcer af de vigtigste råstoffer vokset år for år. Det amerikanske geologiske undersøgelse vurderer, at de udnyttelige ressourcer er mere end fem gange så store som forudset i »Grænser for vækst«. Desuden udvikles metoder til at erstatte metaller med billigere materialer. Keramik kan erstatte kostbare metaller i flyvemaskiner og i et bredt spektrum af andre områder. (New Scientist 9/8.1984)

Den industrielle udvikling er uhyre fleksibel og omstillingsmulighederne er mangfoldige. Der er overhovedet ingen dokumentation for, at mangel på råstoffer vil sætte afgørende grænser for industrisamfundenes udvikling mange år frem i tiden. Konklusionen i »Grænser for vækst« er forfæjlet, og har yderligere bestyrket den almindelige mistillid til økologi.

Når det kan gå så galt, hænger det sammen med to forhold. Dels har økologidebatten koncentreret sig om tvivlsomme konklusioner, og dels er det globale økosystem behandlet på en alt for unuanceret måde. Det er min opfattelse, at den skitserede udvikling har blokeret for den økologiske metodes anvendelse i den økologiske debat. I miljøspørgsmål er det nødvendigt at se på helheden og prøve systematisk at indfange de væsentlige delelementer. For sammenhæng er der jo.

Råstoffer er ikke kun et spørgsmål om mængder, men forbruget er lige så vel forbundet med f.eks. forureningskonsekvenser. Det drejer sig om så hæderligt som muligt at få blotlagt de samlede konsekvenser af samfundenes produktionsaktiviteter og få resultaterne fremlagt offentligt. Om det ene eller andet udviklingsforløb så skal vælges, bliver et politisk valg, som ikke skal besvares ud fra økologiske metoder.

I den sammenhæng bliver det afgørende, hvad der skal forstås ved økologiske principper.

Økologiske principper.

Økologi betyder egentlig hus-holdning på græsk, og det handler om at beskrive samspillet mellem levende organismer indbyrdes og samspillet med

deres omgivelser. Økologien udspringer af et behov for at se på naturen som helhed, og det behov er især blevet aktuelt i de sidste 50 år.

Et af de første eksempler på, at det var nødvendigt med en helhedsforståelse af naturen, var i forbindelse med nogle japanske fiskere, der i midten af halvtredserne pludselig blev syge på en måde, der lignede den, der ramte mennesker, som var blevet udsat for større mængder radioaktive stoffer. Symptomerne forekom temmelig uforklarlige, for fiskerne havde ikke været direkte udsat for radioaktive stoffer. De havde fanget og spist tunfisk, som de havde gjort i årevis.

Tunfiskene viste sig at være kilden til den radioaktive forurening, og fiskene havde fået de radioaktive stoffer fra et område omkring Bikinøerne i Stillehavet. Bikinøerne er et forsøgssted for sprængning af atomvåben, og det radioaktive nedfald er spredt over et stort havområde. Øerne er omhyggeligt afspærrede, så ingen direkte kan

blive udsat for strålerisiko. De radioaktive stoffer bliver fortyndede, så der kun skulle kunne optræde uskadelige mængder radioaktivitet uden for området.

Men eksperterne havde ikke taget højde for, at de radioaktive stoffer kunne optages i planter og dyr i havet og blive koncentreret i visse dyr, f.eks. tunfisk. Tunfiskene blev fanget langt fra atombombeforsøgsområdet, og alligevel havde fiskene ophobet radioaktive stoffer i kroppen. Ikke nok til at fiskene døde, men nok til at forgifte mennesker, der regelmæssigt spiste tunfisk.

Perspektivet i denne sag vakte stor uro. Mindre mængder miljøgift kan altså, på trods af en enorm fortynding, pludselig dukke op i farlige koncentrationer på uventede steder. Ud fra sådanne eksempler, hvor giftstoffer vandrede i naturen, voksede behovet for en videnskab, der kunne forudse, hvor udledte stoffer kunne ende.

Det var åbenbart ikke så ligetil at afgrænse økosystemet. Bikinøerne er ikke et isoleret sted, men stoffer kan transporteres

bort fra området i fugle og fisk. Mange stoffer kan opkoncentreres i planter og dyr. Planter ædes af dyr, der ædes af dyr etc. For hvert trin i denne fødekæde, er der en mindre mængde dyr. Se fig.1. Der er ikke så mange kg tunfisk, som der er kg makrel, hvis tunfiskene kun æder makrel. Bliver et giftstof bundet fast i makrel, og ædes de af tun, så vil der være den samme mængde gift i tunfiskene, som der har været i den meget større mængde makrel. På den måde ophobes mange giftstoffer. Det er hovedtrækkene i forløbet, selv om forholdene i naturen kan være langt mere komplicerede.

I eksemplet her er samfundsaktiviteten prøvesprængning af bomber, og en af de økologiske konsekvenser er forgiftning af fiskere. Andre økologiske trusler kan føjes til ved en mere omfattende undersøgelse, der må tage udgangspunkt i en afgrænsning af økosystemet, i en beskrivelse af energistrømmene og stoftransporten i økosystemet, og fastlægge hvad der evt. passerer over økosystemets

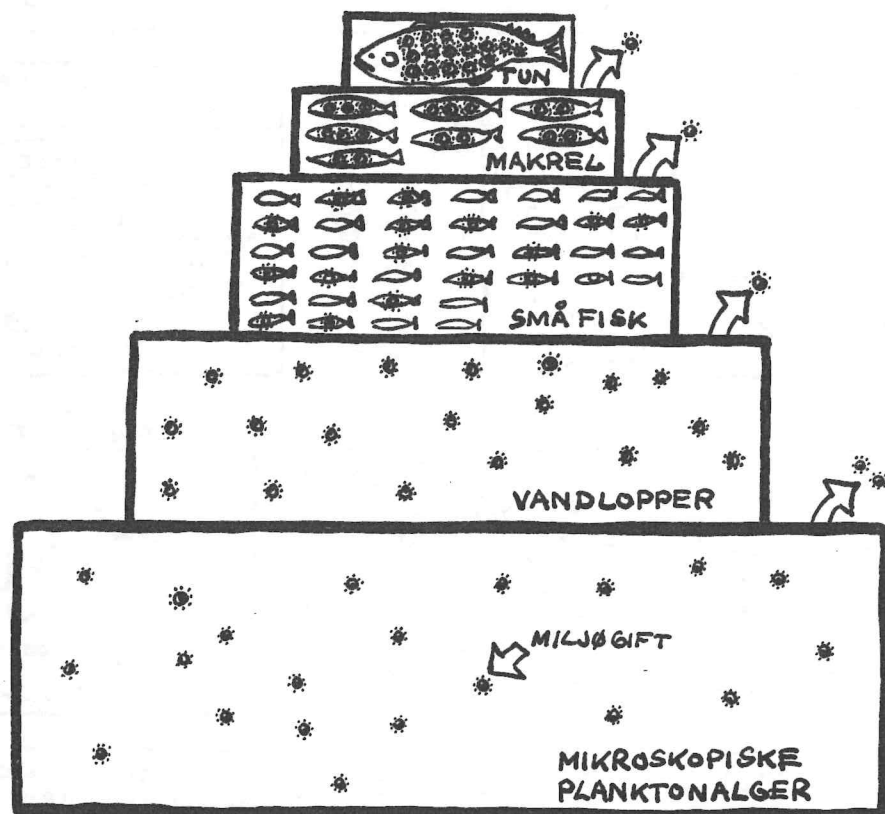
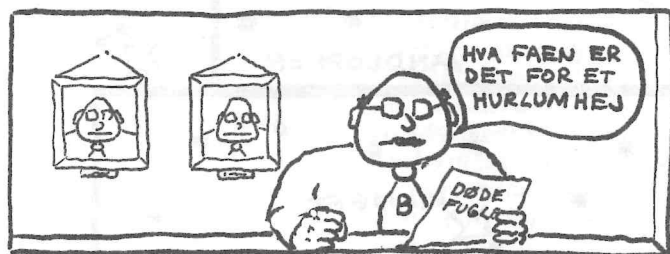
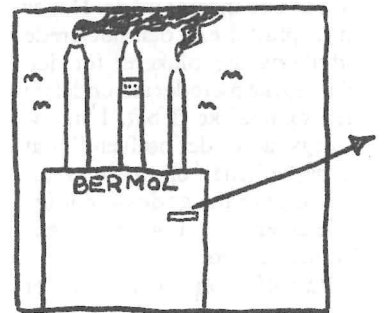
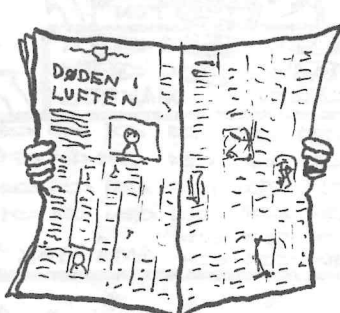
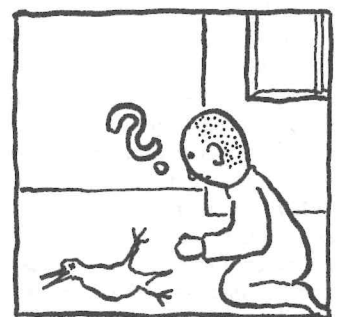

FIG FØDEKÆDE OG EN MILJØGIFTS VANDRING OG KONCENTRERING. FOR HVERT LED I FØDEKÆDEN UDSKILLES EN DEL MILJØGIFT.

EN DØD FUGL ER OG BLIVER EN DØD FUGL

grænser. Økosystemets struktur og opbygning er også vigtige parametre. Gennem undersøgelse af prøvesprængningens karakter fastlægges de skadevirkninger, der med den givne viden kan forudses.

Det er et uhyre omfattende arbejde, der aldrig kan afsluttes, og ofte vil resultaterne have karakter af en begrundet frygt for konsekvenserne. Alle relevante oplysninger må samlet lægges frem til offentlig debat, men det afgørende er, at den økologiske analyse ikke kan sige noget om, hvorvidt bombebevelserne skal fortsætte eller ej. Det er en politisk afgørelse, om denne samfundsaktivitet skal fortsætte uanset en række økologiske skadevirkninger.

Dagens miljøproblemer og økologien.

Perspektivet i at hente den økologiske helhedsanalyse frem igen skal være at befrugte den aktuelle miljødebat. Miljøproblemerne anskues overalt meget endimensionelt. For et enkelt stof konstateres nogle giftvirkninger, og så søges det pågældende stofs anvendelse begrænset.

I det offentlige miljøadministrative apparat kommer opsplitningen af miljøproblemerne til udtryk, f.eks. ved at der er et kontor til varetagelse af spildevandsproblemer, et andet tager sig af vandforsyningen, et tredje af luftforureningen etc., og der er kun svage forsøg på at koordinere anstrengelserne. Et typisk eksempel på opfattelsen af miljøproblemerne i dag kommer til udtryk i en liste over de ti vigtigste miljøproblemer, udarbejdet af et hold danske miljøeksperter.

1. Nitratforureningen af vand, især grundvand.
2. Forsuring, der rammer skove, søer og jord.
3. Udtynding og ensretning, der rammer den vilde flora og fauna.
4. Truslen mod natur og grundvand fra ud- og ned-sivende kemikalier fra lossepladser og kemikaliedepoter.
5. Dioxin-udslip fra forbrændingsanlæg og andre kilder.
6. Øgning af kuldioxid i atmosfæren.

7. Belastning af miljøet med cadmium, bly og kviksølv.
8. Fosfatudledning til miljøet.
9. PCB's (PolyChlorede Biphenyler) i miljøet.
10. Truslen mod ozonlaget i atmosfæren.

Miljøprioriteringslisten viser, hvordan helhedsopfattelsen af miljøproblemerne ligeså stille er blevet reduceret bort. Her er nævnt en lang række stoffer, som også opfattes som farlige forureninger af politikere og miljøplanlæggere. Der kan være uenighed om rækkefølgen, men det er mindre vigtigt i denne sammenhæng. De nævnte stoffer er en del af forureningsproblemerne, ingen tvivl om det, men det er min kritik, at der ses alt for snævert på stofferne som forureningsproblemet, og at der i for ringe grad tages hensyn til helheden, hvori stofferne bliver en forurening. Det får afgørende konsekvenser, når der skal udvikles mere viden om problemerne, og når der skal gribes ind for at forbedre forholdene. En økologisk vurdering er selvfølgelig ikke en trylleformular, der med et slag kan klarlægge miljøproblemerne, men det er en indfaldsvinkel, der hele tiden må lægges til miljøproblemerne.

Nitrat er f.eks. et alvorligt miljøproblem, der truer kvaliteten af drikkevand og kystnære områder. Nitratproblemer kan angribes som et isoleret stofligt problem, og meget uøkologiske diskussioner udfolder sig omkring nitrat.

Fra miljøbeskyttelsesside hævder man at nitratgødningen i landbruget er årsagen til de stigende koncentrationer af nitrat, der findes i grundvandet mange steder. Landbrugets organisationer svarer hus forbi. Al kunstgødningen optages i planterne, og så kan man ikke tale om forurening; det drejer sig om normal landbrugspraksis.

Biologisk sker der det, at planterne vokser meget på grund af den rigelige næring, og derved kan der foretages en stor høst. Kornet og halmen - og den nitrat der er i - fjernes fra marken, men man glemmer ofte, at der også er meget tilbage i jorden, nemlig et veludviklet rodsystem. I den lange periode, hvor der ikke er planter i jorden, nedbrydes rødderne, og nitraten frigøres, og den kan så udvaskes til grundvandet.

Det er en teori man kan opstille. Om det så foregår på den

måde eller er ej, kan eksperterne skændes om, og langvarige undersøgelser kan sættes i værk for at afklare forholdene. Men er det nu en vigtig problemstilling, der skal have en høj prioritering i miljøforskningen?

Vejen til at vurdere det, mener jeg må gå over en egentlig økologisk analyse af helhedsproblemstillingen. Er udgangspunktet nemlig, at grundvandet og havet skal beskyttes mod uønskede udledninger af nitrat, så må nitratproblemstillingen indbefatte landbrugsproduktionen og den udvikling, landbruget gennemløber. Den økologiske problemstilling er så, at landbrugets gødningspraksis forårsager et nitratstress på grundvand og overfladevand, og det er den problemstilling, der skal undersøges.

Nok så mange nitratundersøgelser kan jo ikke i sig selv afsløre, at landbruget gennemgår store ændringer, der har afgørende indflydelse på nitratomsætningen i det danske landbrugsøkosystem. Tusindvis af landbrug nedlægges, produktioner centraliseres og teknologien ændrer sig med stor hast. I dag kommer malkekøer stort set ikke på græs og gødningen opsamles som gylle, som man skal skille sig af med; og den giver anledning til kraftige lokale nitratpåvirkninger af jorden.

Landbrugets økologi, indbefattet produktionsforholdene som helhed, må bestandigt analyseres for at give et tilstrækkeligt grundlag for at lave relevante undersøgelser omkring f.eks. nitrat. På den måde er det vigtige miljøproblem ikke »nitratforureningen af vand«, men i stedet må det hedde noget i retning af »landbrugets anvendelse af kvælstof i produktionen giver anledning til et uønsket stress på omgivelserne«.

Enkeltstofundersøgelser skal ikke i sig selv mistænkeliggøres, for det er en nødvendig måde at arbejde på. Helhedsanalyser er uhyre vanskelige at håndtere, og der er store huller i den nødvendige viden. Mit sigte er da også det, at der til stadighed må være et samspil mellem det at skaffe sig et økologisk systematisk overblik over forureningsproblemstillingen og så iværksættelsen af enkelte undersøgelser.

Forureningsproblematikken er ikke kun et spørgsmål om viden. De miljøbeskyttelsesstrategier, der gennemføres, bygger på valg, der er klart politiske beslutninger. De økologiske principper, jeg taler for skal anvendes

i højere grad, kan ikke sige noget om, hvilke miljøbeskyttelsesløsninger der er de rigtige. Intentionen er, at der opstilles en ordentlig bearbejdning af den givne viden om et problem, og ofte vil det være sådan, at der må peges på en række områder, hvor der ikke er viden nok i den givne sag. Manglende viden og bekymringer for konsekvenserne har en ringe vægt i de politiske beslutningsprocesser omkring miljøspørgsmål, og der er talrige eksempler på, at såkaldte løsninger fører til nye typer miljøproblemer.

I begyndelsen af 70'erne hobe affaldet sig op, og der blev bygget forbrændingsanlæg til affald overalt i landet. Mange af de anlæg blev bygget på trods af advarsler, om at det var en uøkologisk løsning på samfundets enorme produktion af affald. Forslag om affaldssortering, genanvendelse osv. blev fejlet af bordet med den begrundelse, at det var økonomisk fuldstændig urealistisk at sortere alt det affald.

Affaldsforbrænding var den mest hygiejniske måde at slippe af med affaldet på. Problemerne melder sig så bare nu ti år senere. Papir, plastik og mange brændbare materialer genbruges i en sådan grad, at mange forbrændingsanlæg skal bruge meget olie for at holde temperaturen tilstrækkeligt højt. Der er store problemer med at skaffe lossepladser til den giftige flyveaske, hvor masser af ubehagelige stoffer er koncentreret. Oveni kan der så slippe dioxin ud af skorstenene, og der er sikkert en hel række forureningsproblemer, vi har til gode.

Affaldsforbrænding var måske den billigste løsning på kort sigt, men jeg vil hævde, at der ikke skulle megen økologisk helhedsanalyse til for at kunne have forudset en række af de miljøproblemer, der er forbundet med denne form for affalds-anvendelse.

En levende økologidebat eller helhedsdebat efterlyses altså i forbindelse med miljøspørgsmål. Det kan godt være, at den faktiske udvikling vil forløbe som den altid har gjort, styret af den kortsigtede økonomiske nødvendighed. Men økologiske vurderinger af miljøspørgsmålene vil gøre det sværere for beslutningstagerne at hævde, at indgrebene fører til generelt bedre miljøforhold.

Henning Schroll

VEVENTIL

NOAHIOPIA

11
12
13
14
15

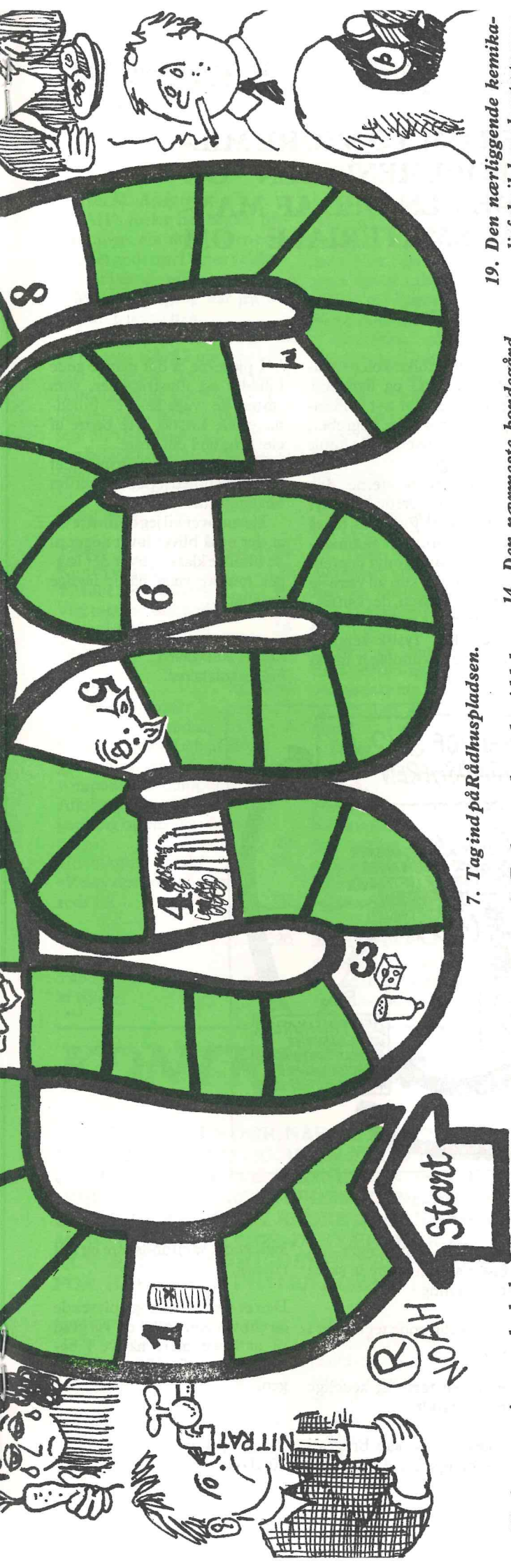
16
17
18
19
20
21

22
23

ISLANDS
GÅDE
BRÆDE

RODHUS
PLADSEN

FALCK

Find en terning, nogle ludobrikker og nogle venner, sæt jer ned og gå i gang med spillet. Efter en snes spil er I sikkert blevet trætte af at være brikker i et spil, hvor I viljøløst bliver udsat for urimeligt dårlige miljøpåvirkninger fra omgivelserne. Synes I spillet ligner virkeligheden for meget, kan I jo lægge spillet væk, og aktivt være med til at ændre forholdene i det »rigtige spil«.

God fornøjelse.

Regler:

Hvis du lander på....

1. Du er valgt ind i kommunalbestyrelsen for det grønne parti.- Ryk 4 felter frem.
2. Du løber mod den nye højredrejningsbølge. - Følg vejen til højre.

7. Tag ind på Rådhuspladsen.

3. Du har været så uheldig at få fødevarerallergi.-Hvis du slår en sekser næste gang, viser det sig ikke at være så slemt og du kan fortsætte, ellers må du fremover kun gå videre, hvis du slår en 1'er, 3'er eller 5'er.

4. Der er for meget smog i luften. -Vent to omgange til den er frisk igen.

5. Du er kommet til at spise en kotelet fra en super-penicillingris. -Vent to omgange til du ikke har ondt i maven.

6. Du har fået arbejde på et kontor, hvor der desværre er mineraluldslofter og meget dårligt indeklima. -Vent en omgang til hovedpinen er blevet mere tålelig.

8. Endnu et leonedsmiddel-farvestof er blevet konstateret kræftfremkaldende. -Gå 13 felter tilbage, og kryds fingre.

9. Du er holdt op med at ryge. -Gå tre felter frem.

10. Du oplever en stresset periode på dit job, og begynder at ryge igen. -Ryk 6 felter tilbage.

11. Du er blevet overordentlig aktiv i den lokale NOAH-gruppe. -Ryk 17 felter frem.

12. Flyt til Islands Brygge.

13. Burhønsene har fået endnu mindre plads at være på. -De næste 5 omgange må du kun gå frem, hvis der står en medspiller på det felt du skal lande på..

14. Den nærmeste bondegård har sprøjet deres gulerødder, og er kommet til også at sprøjte dine ellers så flotte, økologiske. Gå 4 felter tilbage og græd.

15. Værdien af egen avl fra din økologiske nyttehave udgør 300 kr. Hæv beløbet i banken til en glad aften... -på Frederiksberggade.

16. Der er konstateret for meget nitrat i drikkevandet i din kommune. -Gå 6 felter tilbage for at købe en mineralvand i Brugsen.

17. Skovdænen breder sig. -Vent en omgang og håb det bedste.

18. Barsebæck er sprunget i luften. -Start helt forfra.

19. Den nærliggende kemikaliefabrik har glemt at rense sit spildevand. -Vent to omgange på at havvandet bliver renset.

20. Din onkel er blevet slemt forgiftet under arbejdet med at rense jorden ved en tidligere lakfabrik. -Gå 5 felter tilbage og besøg ham på hospitalet.

21. Din moster er høreskadet af sit fabriksarbejde. -Vent en omgang til hun har fået høreapparat.

22. Du beslutter dig for at gå aktivt ind i kampen mod forurening. -Gå 4 felter frem.

23. Dit tidligere så gode fiskested viser sig at være totalt dødt. -Gå 4 felter tilbage og led efter et andet.

”NOAH HAR UDSENDT PJECER OM TO STORE MILJØPROBLEMER - NITRATFORURENINGEN OG FORSURINGEN. DE UDFYLDER EN DEL AF MANGELEN PÅ UNDERVISNINGSMATERIALE OM MILJØPROBLEMER.”

FOLKESKOLEN OM MILJØPROBLEMER.

Det er et mægtigt godt initiativ, NOAH her har taget. Der findes meget lidt materiale om miljøproblemerne til undervisningsbrug i folkeskolen, og der er brug for meget mere.

Det er uhyre vigtigt, at eleverne får et indblik i disse problematikker på et så tidligt tidspunkt som muligt. Pjecerne giver et bredt indblik i alle de mange aspekter, som såvel forsurings- og nitratproblematikken berører. Forsuringspjecen omhandler de steder, hvor forsuren sætter ind - jord, skov, ferskvand, grundvand samt de

sundheds- og materielle skader, der opstår. Derudover beskrives forsureningskilderne og løsningsmulighederne.

Nitratpjecen omhandler kvælstofkredsløbet i økosystemet og specielt i landbruget. Landbrugets dyrknings- og gødningsmetoder præsenteres, og det beskrives, hvorledes nitrat optages i mennesker. Her nævnes grænseværdibegrebet ligeledes. Begge pjecer slutter af med, hvad der er gjort for at afhjælpe problemerne, og hvad NOAH mener, der bør gøres. De egner sig specielt til under-

visningsbrug i folkeskolens ældste klasser, EFG og lignende. Der præsenteres et nyt stofområde, defineres nye begreber, som derefter anvendes i simple sammenhænge.

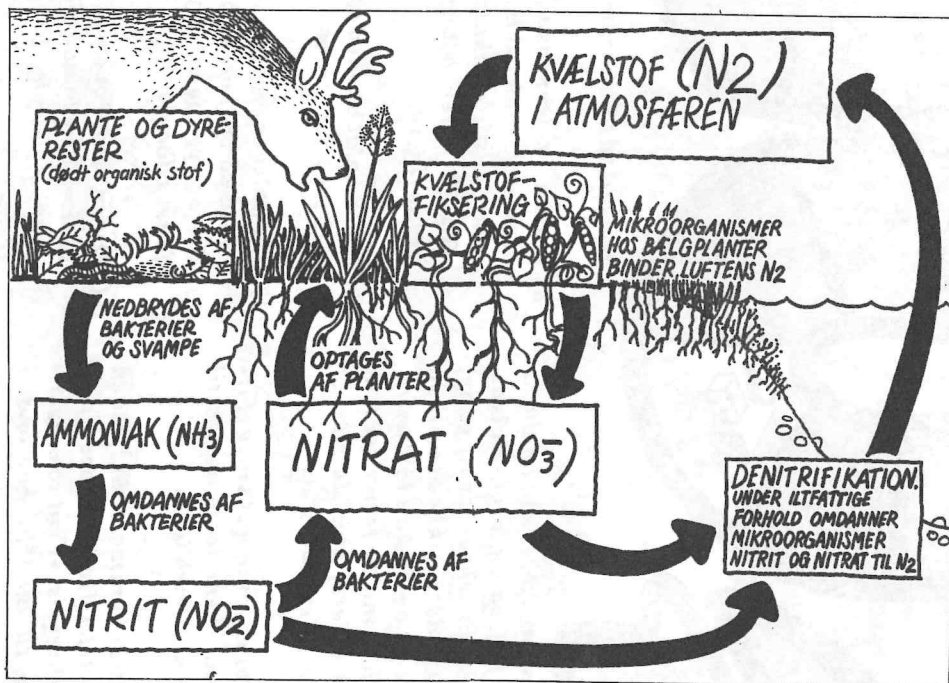
Til tider er teksterne dog meget komprimerede. Et nyt biologisk begreb forklares, for så lige efter at bruges i sammenhæng med endnu et nyt begreb. Dette gør, at det kun vil være de allerbedste i klassen, der kan følge med. For det meste mangler eleverne den fysisk-kemiske viden, der er grundlaget for at forstå disse ting.

I pjecerne er der mange gode billeder og illustrationer, som støtter de svage læsere - billedmateriale forstås ofte bedre af eleverne end det læste.

Dette er en opfordring til at lave lysbilledserier/videofilm om emnerne!

Herudover vil jeg opfordre til, at der også bliver lavet noget til de mindre klasser, hvor der lægges mindre vægt på de faglige detaljer.

Anette Refsgaard
Folkeskolelærer.

Kvælstoffets kredsløb i naturen.

NOAH-bladet har også bedt Trine Thode, som går i 10. klasse om at anmelder nitrat-pjecen. Hun skriver:

Noget om nitrat.

Kvælstof: er forklaret særdeles godt.

Vandets kredsløb: er forklaret på en letlæselig og ligefrem måde.

Miljømyndighederne: er hevet ned på et lavt plan så det er nemt at følge med. Helt fint!

Der mangler oplysninger om fjernelsen af den allerede skete nitratforurening.

Der er virkelig gode tegninger i hele bogen.

Der er ingen tørre og kedelige tal, smadder godt!

Jeg synes, bogen kan bruges i 7.klasse og opefter, f.eks i bio-

logi, kemi, samfundslære og lidt i dansk.

Den er spændende og oplysende og provokerer folk i en vis grad til at blive mere aktive i bekæmpelsen af nitratforureningen.

Trine Thode
10.klasse

Agronom Arne Rosenstand om NITRAT-PJECEN

Mikael M. Andersen og NOAH's forlag har begået pjece »noget om nitrat«. Den er de sluppet godt fra. Den er velskrevet, let læst og sober.

Men selvfølgelig har jeg bemærkninger til den.

Det er lidt en skam, at figuren på pjecens side 12 om landbrugsrets samlede kvælstofregnskab omkring 1980 ikke er påført relevante tal fra Miljøstyrelsen NPO-redegørelse. Nemlig forskellige gennemsnitstal for kg tilført og kg bortført kvælstof pr. ha landbrugsareal i 1981-82. Disse tal er:

Tilført	kg N/ha
Kunstgødning	130
Tilkøbt foder udefra	60
Ved regn og tørt nedfald ..	20
Biologisk N-binding	10
Balance	220

Bortført	kg N/ha
I solgte produkter	35
Ved halmafbrænding	2
Denitrifikation (tab af rent kvælstof til atmosfæren) ..	30
Ammoniakfordampning ..	45
Afløb og nedsivning fra staldgødning og ensilage (»gårdbidrag«)	20
Udvaskning (model)	53!
»Rest« der ikke er gjort rede for	35!

Ialt .....

Tab ialt 185 kg eller ca. 84% af tilført.

NPO-redegørelsen lægger ikke direkte de 53 kg udvasket/ha og de 35 kg »rest«/ha sammen. Men i dens tekst argumenteres for at udvaskningen rent faktisk må ligge i intervallet 70-90 kg kvælstof/ha/år.

En sådan udvaskning har Landbrugsministeriets repræsentanter i det udvalg, der har forfattet NPO-redegørelsen, ikke villet godtage. Man holder sig alene til de 53 kg udvasket kvælstof/ha, som Landbrugsministeriet selv har fundet ved en modelberegning.

Denne modelberegning (omtalt i Ugeskrift for Jordbrug nr. 35, 1984) har imidlertid ikke medregnet eftervirkning af forrige års husdyrgødning, biologisk kvælstofbinding og nedfald fra luften på tilførselssiden. Derved er Landbrugsministeriets beregning af 3 kg N/ha i overgødskning anført ca. 60 kg/ha for lavt efter et forsigtigt skøn.

Dette er vigtigt, fordi en stor part af overgødsket kvælstof vil udvaskes. Og med en overgødskning på omkring 60 kg N/ha må Landbrugsministeriet rent sagligt være enig i NPO-rapportens skøn på 70-90 kg N/ha/år.

Hvorfor erkendes dette så ikke åbent? Sandsynligvis fordi det samtidig ville fremtvinge en erkendelse af, at der nødvendigvis også må udvaskes kvælstof fra kunstgødning.

Efter Landbrugsministeriets egen beregning tilføres nemlig kvælstof i husdyrgødning svarende til gennemsnitligt 85 kg N/ha/år. De 33 kg heraf optages ifølge samme beregning af afgrøderne og resten er ikke nok til at give husdyrgødningen hele skylden for en udvaskning på 70-90 kg N/ha. Grundvandet indhold af nitrat stiger da også i landbrugsområder, hvor der så godt som udelukkende gødes med kunstgødning.

Det her nævnte kommer NOAH's pjece ikke ret tæt på. Derfor er den lidt for tam, hvad angår kunstgødningens rolle.

Mine øvrige kritikpunkter af pjecen er rent småpilleri. De højere planter i Ringkøbing fjord er ikke helt udryddet af forurening, som det nævnes på side 4. Et billede med underteksten »Landbruget er den største forurener med kvælstof« viser en traktor med sprøjte. Det havde passet bedre med en gødningsspreder. Og andet kunne nævnes af samme skuffe.

Pjecen »noget om nitrat« er god. Den kommer hele raden rundt i forhold til betydning for kvælstofforureningen: nitrats og vands kredsløb i naturen, landbrugets dyrkningsmetoder, grænseværdier for nitrat i vand osv.

Den giver god, saglig information på en overskuelig, kortfattet måde.

PS. Et grundlæggende problem i forbindelse med kvælstofforurening hænger sammen med, at de sidste kilo af en stor kvælstofgødskning - selv om de umiddelbart kan betale sig økonomisk - alligevel giver så lille optagelse, udnyttelse og ekstraudbytte af planterne, at udvaskningen nødvendigvis må stige kraftigt.

Problemet er da, at en voksende kvælstofgødskning således bliver økologisk/forureningsmæssigt uacceptabel, før den når punktet, hvor endnu mere gødning ikke kan betale sig for landmanden. Sådan noget oplyses ikke overfor landmændene.

Man kan så sige, at kvælstof-kunstgødningen er for billig. At der skal afgifter på den. Og det er desværre en mulighed, som landbrugets ledere søger den politiske mulighed for ved en meget ofte fornærmet, lukket, bedreviddende holdning overfor kritisk-bekymrede røster i det øvrige samfund

En sådan holdning er elendig reklame for landbruget.

Pjecen »noget om nitrat« nr. 4 i NOAH's »noget om -« pjeceserie

NOAH's forlag
40 sider, 25 kr.

Skrevet af Mikael M. Andersen

KONTROL ELLER KAOS.

ROTTER OG MUS DØR, NÅR DE FÅR EN BESTEMT DOSIS ETHYLENOXID. IMIDLERTID ER DET TIL-LADT AT UDSÆTTE MENNESKER FOR DOSER, DER SVARER TIL ROTTEFORSØGENE, FORDI DET IKKE ER SIKKERT, AT ANDRE ORGANISMER END MUS OG ROTTER DØR. DESVÆRRE ER DET IKKE KUN ETHYLENOXID, DETTE PRINCIP GÆLDER FOR. HVEM SKAL TVIVLEN KOMME TIL GODE ?

Dette er et centralt problem og et af udgangspunkterne for Christian Ege Jørgensens bog om kemikalielovgivningen i Danmark.

Bogen søger at belyse virkningerne af det væld af kendte og ukendte kemiske stoffer på markedet, og der kommer nye til

hvert år.

Bogen rummer en grundig gennemgang af, hvem der regulerer brugen af kemiske stoffer, og hvilke regler der eksisterer for håndteringen af disse.

Derudover kommer forfatteren ind på Danmarks afhængighed af EF og den minimale

indflydelse der. Det store problem omkring klassificering af de kemiske stoffer og fastsættelse af grænseværdier præsenteres også.

Bogen giver en grundig kritik af den eksisterende kontrol med kemiske stoffer, som forfatteren mener svarer til at forsøge at fylde Sahara på sandsække for at undgå sandstorm. Den eksisterende forhåndskontrol er utrolig mangelfuld, men der er ingen vej uden om, hvis man vil undgå et totalt kemisk kaos.

Forfatteren tager klart stilling til de nuværende forhold og giver et bud på, hvad folk på arbejdspladser og i miljøgrupper

m.v. kan gøre for at forebygge skadevirkninger fra kemiske stoffer.

Vores samfund har fulgt princippet, at bevisbyrden påhviler ofrene og ikke producenten af det farlige stof - eller sagt med andre ord, tvivlen kommer producenten til gode. Der tales aldrig om at forbyde de værste stoffer, inden de overhovedet bliver indarbejdet på markedet. BN

Christian Ege Jørgensen: Kontrol eller kaos - kemikalielovgivningen i Danmark Forlaget Nucleus 1985 80 sider kr. 71.-

TØRRETUMBLERE ELLER REN LUFT??

»VI LEVER I EN VERDEN, HVOR FORURENINGS- OG MILJØPROBLEMERNE BLIVER STADIG VÆRRE. RØG, STØJ, AFFALD, BETON OG KUNSTSTOFFER ER EFTERHÅNDEN BLEVET EN DEL AF HVERDAGEN«.

Hvor mange artikler i NOAH-bladet eller bøger fra NOAH's forlag kunne ikke være startet med disse ord?

Måske er ordene lidt floskel-prægede, og de er så afgjort generelle frem for præciserende. - Men under alle omstændigheder er ordene både rammende og sandfærdige.

Lad os prøve at udvide sætningen lidt:

»Vi lever i en verden, hvor forurenings- og miljøproblemerne bliver stadig værre. Røg, støj, affald, beton og kunststoffer er efterhånden blevet en del af hverdagen **FOR DIG OG DINE BØRN**«

De sidste fem ord giver sætningen en helt ny dimension.

Nu er meningen ikke mere så generel. Den har fået tilføjet nogle konkrete hovedpersoner. Dig. Og dem, du af alle i verden ønsker det bedste for: Nemlig dine børn.

En appel til følelserne. Til moder (og fader)-instinktet. Og samtidig en parring af angsten. Angsten for snavs. Angsten for ødelæggelse. Angsten for destruktion.

Heldigvis har angsten en modsætning. Nemlig tryghed.

Angsten indeholder længslen efter trygheden. Og denne artikels indledende sætning fortæller indirekte dig, at trygheden findes i en ren og frisk verden uden snavs.

Men hvordan opnår du denne tryghed for dig og dine børn? - Hvor findes den rene og friske verden?

Den findes ikke! Fortvivl dog ikke af den grund! Hjælpen er nær.

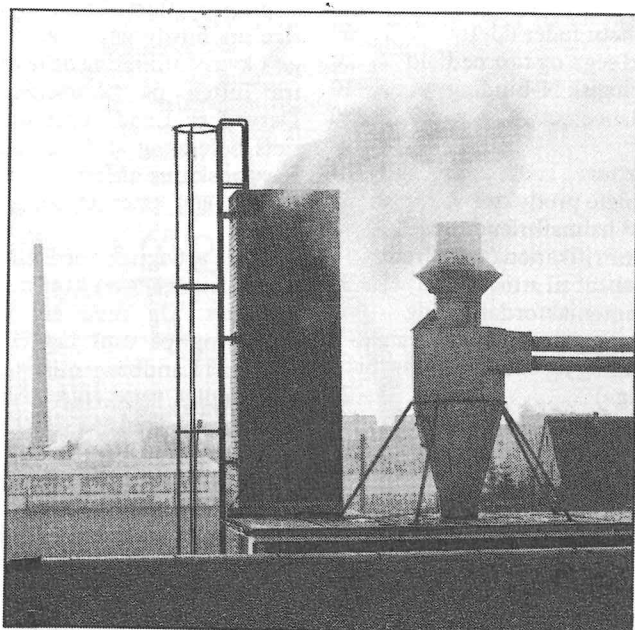
MIELE kan hjælpe dig.

MIELE kan ikke gi' dig den verden, du helst vil ha', men MIELE kan gi' dig tryghed og renhed i hjertet af din egen lille familiære verden!

Miele tørretumblere

Intet snavset vasketøj på grund af uren luft

Med en Miele tørretumbler i huset kan man glemme den urene luft. For tumbleren har, hvad "den friske luft" forlængst har mistet: rent, støvfrit tørreklime - fri for snavs fra vore omgivelser.

Håndbog for kratluskere.

Ordet »kratluskere« er en nedsættende eller hånlig betegnelse for en miljøaktivist. Det bruges specielt af politikere, embedsmænd samt folk fra industrien. Sådanne personer mener ikke, at almindelige mennesker skal blande sig i deres sager. Kratluskere er således et særdeles upopulært folkefærd blandt systemets topfolk. De er frække, skråsikre, stædige, irriterende useriøse, fanatiske og naturligvis venstreorienterede (cit. »Håndbog for kratluskere«)

Vagn Juhl Larsen og Per Christensen er forfatterne til Håndbog for Kratluskere, hvor deres erfaringer på en meget systematisk vis er lagt frem, så Gud og hvermand kan blive kratluskere.

Bogens første halvdel er, trods den meget systematiske opbygning, spændende læsning. Udgangspunktet er, at miljøloven kun er til for at skjule al råddenskab, at det politiske og administrative system er selvtilstrækkeligt, hvorfor fejler utænelige og umulige at indrømme - og at »systemet« ikke anerkender almindelig demokratisk pligt og ret til at kritisere og forlange forandringer og derfor angriber disse i stedet for de faktiske problemer.

Miljøproblemerne er på nogle felter blevet mindre (badevandskvaliteten, rensning af spildevand) siden ikrafttrædelsen af »verdens bedste miljølov«. Men på en lang række områder er problemerne blevet væsentligt forværret (udvaskningen af næringsalte, kemikalie- og olieforureningen, dioxin etc.).

Udgangspunktet for de to forfattere er altså, at selv om miljøloven ikke er tilstrækkelig, bliver den i utallige forhold overtrådt og misligholdt af både industrier og miljømyndighederne. Virksomheder overskrider uden bekymringer deres udledningstilladelser, for tilsynsmyndighederne ser alligevel gennem fingre med overskridelserne. Der er

mange sager som trænger til at komme frem i lyset. Der er nok at tage fat på for kommende kratluskere.

VJL og PC benytter eksempler fra deres egne brevskrivninger med myndigheder som illustrationsmateriale, hele vejen fra første anmodning om at få udleveret materiale til miljøankenævnets afgørelse.

Med loven om offentlighed i forvaltningen skaffer VJL og PC sig oplysninger fra berørte kommuner om udvalgte virksomheder. Bogen er bygget op som et handlingsforløb fra start til den endelige afgørelse i miljøankenævn eller hos anklagemyndighederne. Alle »arbejds-trin« er illustreret med forslag til

ordlyde på breve. Forfatternes mange sager med miljømyndighederne giver et næsten fuldstændigt billede af alle de krum-spring, kommunerne benytter sig af for at sylte sagerne, og økonomiske armvridninger på kratluskernes i form af nogle ublu kopipriser på udleveret materiale.

Der er mange eksempler på, at miljøloven er blevet et for stort og uoverskueligt lovkompleks, til at den kommunale embedsmand m/k og de folkevalgte kan administrere loven forsvarligt. De, der administrerer loven, har ikke de nødvendige forudsætninger i orden. Men det er ikke kun de centrale myndigheder, som fortolker loven efter for-

godtbefindende, det er så sandelig også anklagemyndighederne. De lider af en katastrofal mangel på kvalificeret arbejdskraft. Det er især, når det drejer sig om vurdering og fortolkning af analyseresultater og effekter på økosystemet af en udledning. Her står anklagemyndighederne helt på bar bund.

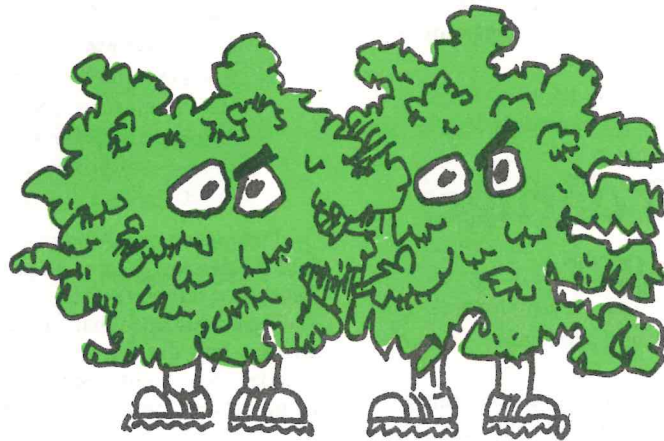
Et andet eksempel er, at udledningstilladelser formuleres alt for upræcist. Det betyder, at en grænseværdi ikke længere er en værdi, der skal overholdes. Men på grund af den ofte alt for svage udformning er det lykkedes virksomheder at få drejet diskussionerne ind på, hvor ofte en grænseværdi må overskrides, før det ikke er acceptabelt. Lynhurtigt løber diskussionen videre ind i nogle utroligt indviklede statistiske beregninger, hvor i hvert fald de fleste folkevalgte hurtigt står af.

Bogen er fyldt med gode groteske eksempler på tilsidesættelser af miljøloven, og på den måde bliver det klart, at der er brug for mange kratluskere, som kan gøre livet surt for alle miljøovertræderne, hvad enten de er virksomheder eller tilsynsmyndigheder.

MMA

Vagn Juhl Larsen og Per Christensen:

Håndbog for kratluskere
Niche, 1985

Hvad NOAH-bladet skrev.

Det hele startede med, at jeg skulle prøve at lave et par sider, som handlede om, hvad der havde stået i NOAH-bladet igennem tiden fra det første blad og så frem til nr.100, som kommer på gaden i dag.

Men mens jeg sad og arbejdede, så kom Per, og der gik kludder i det hele. Inden han gik, tvang jeg ham til at hjælpe mig med at lave to sider til bladet. Her er, hvad der skete i vores samtale.

»Du er jo ikke den eneste, som har alle de problemer at kæmpe imod.«

»Hvad synes du om resultatet ved kommunevalget?«

»Jeg synes det var et godt valg. Nu er alle partier gået ind for at miljøet skal bevares.«

»Nå det tror du nok?«

»Ja«

»Du, politik er ikke kun at vil-le«

»Du Per, tror du danskere kan læse dansk?«

»Ja, det var dog et åndsvagt spørgsmål.«

»Per, tror du at ministre kan læse dansk?«

»Selvfølgelig«

»Tror du også at sådan en som Kampmann kan?«

»Hvad er det for en krigsmand du taler om?«

»hva'«

»Ja, ham kamp-manden«

»Det er Kampmann fra Miljøstyrelsen«

»Sagde du fra Miljøstyrelsen?«

»Ja«

»Hvis de styrer miljøet, så kunne de godt trænge til at læse NOAH - bladene fra nr. 1 til 100«

»Hvorfor nu det?«

»Jo de kunne finde nogle dårlige undskyldninger for ikke at gøre noget«

Politik er ikke kun at ville. Politik er at gøre.

Alle de forhold og problemer, der hænger sammen med jordens tilstand; forrådenes mængde og fordeling og menneskers måde at være på, giver sig udslag i en række begivenheder.

Vi begynder at forstå, at de ikke er isolerede forstyrrelser, men træde i et katastrofe- og udryddelsesmønster.

For at overleve, må vi aktivt kæmpe for en ændring af verdens udvikling.

Mere sammenhængende bevægelser er begyndt at dukke op. Resultatet af denne konfrontation vil være afgørende for, om vi overhovedet får en fremtid.

Her har du 3 dårlige undskyldninger

1 Det hjælper ikke, at vi løser luftforureningsproblemerne i Danmark. Den luft vi indånder, stammer fra hele verdens atmosfære. Hvad nytter det, at vi renser luften, når alle verdens storindustrier fortsætter med at forgifte den?

2 Der er mange højtstående danske personer og virksomheder og myndigheder, der siger, at vores luft er frisk og ren. Deres ord er nok for mig.

3 Jeg vil hellere have lidt gift i lungerne end at betale mere for min høje levestandard. Det tror jeg også gælder for mine børn og børnebørn.

»Jeg synes det er nogle dårlige undskyldninger for ikke at gøre noget.«

»Ja, det synes jeg også, men kan du ikke hjælpe mig med at lave en side til NOAH-bladet?«

»Jo, men«

»Du må undskyldte at jeg spurgte, jeg ved godt, du har så meget at se til?«

»Jeg har alt for travlt til at gøre noget nu. Når jeg har betalt mine lån tilbage og er ude af afbetalingskontrakterne og har fundet et ordentligt sted at bo og...«
»Jeg er ikke korsridder. Det må være et problem for den næste generation.«

»Det var en ordentlig mundfuld du der tog. Det er en selvfølge, at vi har en fremtid.«

»Jeg tror ikke du har forstået alvorren bag det jeg sagde, det billede som tegner sig i lille Danmark, er mere skræmmen-

de, end du kan forestille dig.«
»Det kan da ikke være rigtigt?«

»Jo, prøv du at se på, hvad man kan forlange af mad, og tænk så på at der er nødvendigt med sådanne krav«

Sund mad.

Ekspertene siger, at situationen med kemikalier og sprøjterester i maden er nogenlunde i Danmark – sammenlignet med andre lande.

Men er det godt nok?

De love, som skulle beskytte vores mad, er håbløst forældede. F. eks. er det stadig tilladt at bruge nitrit, selv om det er helt unødvendigt og meget betænkeligt. Der må laves nye love, og der skal være meget bedre kontrol.

Vi må indføre:

- lister over nøje undersøgte kemikalier, det er tilladt at bruge i bestemte varer, og kun i nødvendige mængder.
- obligatorisk varedeklaration på alle fødevarer. De skal også give oplysninger om alle tilsatte stoffer – så man kender risikoen.

Og så må vi en gang til gennemtænke, om vi ikke kan regulere kredsløbet på andre og mere betryggende måder end hidtil.

De biodynamiske landmænd prøver på det, og de bliver heldigvis flere og flere.

»Hvorfor skal man stille sådanne krav, og hvordan skal man sikre at sådanne krav bliver overholdt?«

»Det er meget let, politiet har trænet i pølsegrebet i mange år....«

NOAH-bladet kan her som det første præsentere politiets nyeste greb: »Pølsegrebet!« Det indføres allerede på politiskolen og tages i anvendelse, når farvestoffer i kødvarer forbydes.

»Prøv at se, den ene har trænet så længe, at han har fået farvestofallergi!«

I 1972 arrangerede en af de københavnske NOAH-grupper et alternativ til FN's miljøkonference i Stockholm. Gruppen sejlede i NOAH's Ark til Stockholm, for at gøre verdenspressen opmærksom på miljøproblemerne globale, økologiske og politiske karakter.

»Kan du ikke fortælle mig, om det var NOAH, som lærte Greenpeace at bruge skibe til at lave aktioner med?«

»Det ved jeg ikke...men jeg kan fortælle dig, at NOAH var nogle af de første til at diskutere emballage og genbrug, prøv at se.«

Emballage.

Vi kan måske ikke gøre det lige så genialt som en banan – men vi kunne jo prøve.

Det er på vej. F. eks. kan man få en suppe, hvor posen koges med og opløses.

Istedet for alle de forskellige dåser og engangsglas kunne vi måske som en begyndelse indføre et fælles emballagesystem.

Forskellige glas med store og små åbninger. Fremstillet af god kvalitet og med hensigtsmæssig udformning.

Standardstørrelser vil gøre det lettere at sammenligne indholdet og priser.

En pant på 1 krone vil ikke skade den fornuftige forbruger. De, der alligevel smider væk, har betalt for at andre rydder op efter dem. Den der forurener kommer til at betale.

Og så er der alt det andet emballage.

Meget af det kan direkte udnyttes igen eller gå gennem et komposteringsanlæg.

Det, der ikke kan indgå i kredsløbet, skal i prisen have indbygget udgiften ved sortering og destruktion.

En vare skal koste sin virkelige pris, så ingen omkostninger er »glemt«.

»Sig mig, tror du jeg er åndssvag. En ting er, at jeg skal hente de forskellige varer nede hos købmanden, skal jeg nu også til at slæbe den tåbelige emballage tilbage til forretningen. Jeg slæber mig stille og roligt ind i alderdommen og døden.«

»Sig mig bliver du aldrig træt af at tænke og handle miljøaktivt? Og hvornår har du tænkt dig at stoppe?«

»Jeg stopper når.....«

»Når vi ikke længere lever på bekostning af hinanden, men ved gensidig hjælp, beskytter ressourcerne, bringer kredsløbene i balance og dermed sikrer hinandens overlevelse — så opløses NOAH.«

NOAH 16, 1972

»Hvad er I for nogle mærkelige mennesker i den forening?«
»NOAH folk.....«

»NOAH-folkene er forskellige, vores arbejdsmetoder er forskellige, forskelligheden er en rigdom, både i de biologiske systemer og i samfundene. — Men for at de biologiske systemer og samfundene skal kunne overleve, må de nuværende selvødelæggende samfundsstrukturer laves om.

Det er det vi skal bruge vores slagkraft til, vi må skabe et samfund i dynamisk balance — et samfund i overensstemmelse med kredsløbene, en klode som et rumskib, hvor man sikrer den fælles fremtid, hvor man ikke udbytter kredsløbene og hinanden, hvor alle har lige ret til at leve og elske.

NOAH 16, 1972

NOAH har gennem tiderne været en hård kritiker af miljøloven.

Men vi er ikke bare negative, vi vil også godt bygge op, og derfor er der her en ny og bedre miljølov, som frit stilles til rådighed i kampen for et bedre miljø.

Lov nr. 107 af 10. januar 1986

Lov om ændring af lov om miljøbeskyttelse.

VI MARGRETHE DEN ANDEN af Guds Nåde Danmarks Dronning, gør vitterligt: Folketinget har vedtaget og Vi ved Vort samtykke stadfæstet følgende lov:

§1 Økosystemerne skal sikres mod ødelæggelse på kort og langt sigt.

§2 Med den eksisterende viden om økosystemernes funktion, bør alle systemer opfattes som lige følsomme over for forurening.

Stk. 2 Alle produktioner og produkter skal løbende vurderes og godkendes i forhold til deres miljøbelastning. Importerede råvarer og produkter skal registreres og underkastes en miljøvurdering.

Stk. 3 Der skal oprettes en databank til indsamling og koordinering af miljørelevante informationer. Informationer om industriens udviklingstendenser og ny viden om stoffers skadevirkninger skal samles her. Offentlige myndigheder og borgere skal kunne trække på disse informationer.

Stk. 4 Den løbende miljøvurdering skal koordineres med anden planlægning, f.eks. arbejdsmiljøforhold og fredningsplanlægning.

§3 En kritisk miljøbevidsthed er en forudsætning for økosystemernes opretholdelse, og der skal derfor sikres økonomiske midler til ikke-statslige organisationer, som indsamler og formidler viden om miljøproblestillinger.

§4 I afgørelser af miljøkonflikter skal hensynet til miljøet spille en afgørende rolle. Manglende viden om miljøkonsekvenser skal i afgørelser komme miljøet til gode.

Stk. 2 Det er miljømyndighedernes opgave, at udarbejde alternative løsningsforslag, der lægges offentligt frem inden politisk afgørelse.

§5 Alle borgere skal have klageret i miljø-sager.

§6 Manglende overholdelse af miljøkrav skal føre til effektive indgreb, f.eks. konfiskation af overskud opnået ved omgåelse af loven samt erstatning for skader på miljøet, eller i sidste ende virksomhedslukning.

Givet på NOAH's sekretariat den 10 januar 1986

Under Vor grønne fingre og blå stempel
MARGRETHE R.

EN AF NOAH'S MÆRKESAGER	RUST	POTE	////	NATUR- HUS - HOLDNING	DÅR- LIG	STED- ORD	RUST	////	PIGE- NAVN	STRØM- ME	MØGG	////	MATCH
FOR- URE- NING												LE- VER	
FUGL			GRUND- STOF					SNOREN					
			DYR					CHR. CHRISTENSEN					
TONE	OVER- GANGE						SMAL- LERE						
							HUER						
MAT. TEGN		TRE				INDER							LAND
		METAL				HVIS							
NUL	LEGEMS- DEL					DRENGE- NAVN			MULTI- NAT. SEL- SKAB				
	TIDS- RUM					VAND							
LE- GEMS- DEL			SKA- DE- LIG							FOR- HOLDS- ORD			
									TONE				
SAR- KAS- ME					REG- NE MED					RÆKKE			
				RED- SKAB						STED- ORD			
////	MATE- RIALE		STRØM			NEMT				DIP- PE- DUT			
MO- DER- NE		TAL				SKOV OG STRAND		DAMP		PIGE- NAVN			RIM
		VÆKST					FARVE						
DYR										STANK	AF		
////	FJELD- SIDE												
	TÅBE		HED						////		TAL		
											KAMP- PLADS		
MILJØ- ORGA- NISA- TION					VARME			DAN- MARK	VASKE- REDSKAB				
					KIGGE				TAL				
PIGE- NAVN			RAS- KE							Ø			////
////	////	GRI- NER					SLÅR ITU						

Intet jubilæums-NOAH-blad uden en miljøkryds. Og ingen miljøkryds uden præmie. Hvis du sender krydsen ind til:

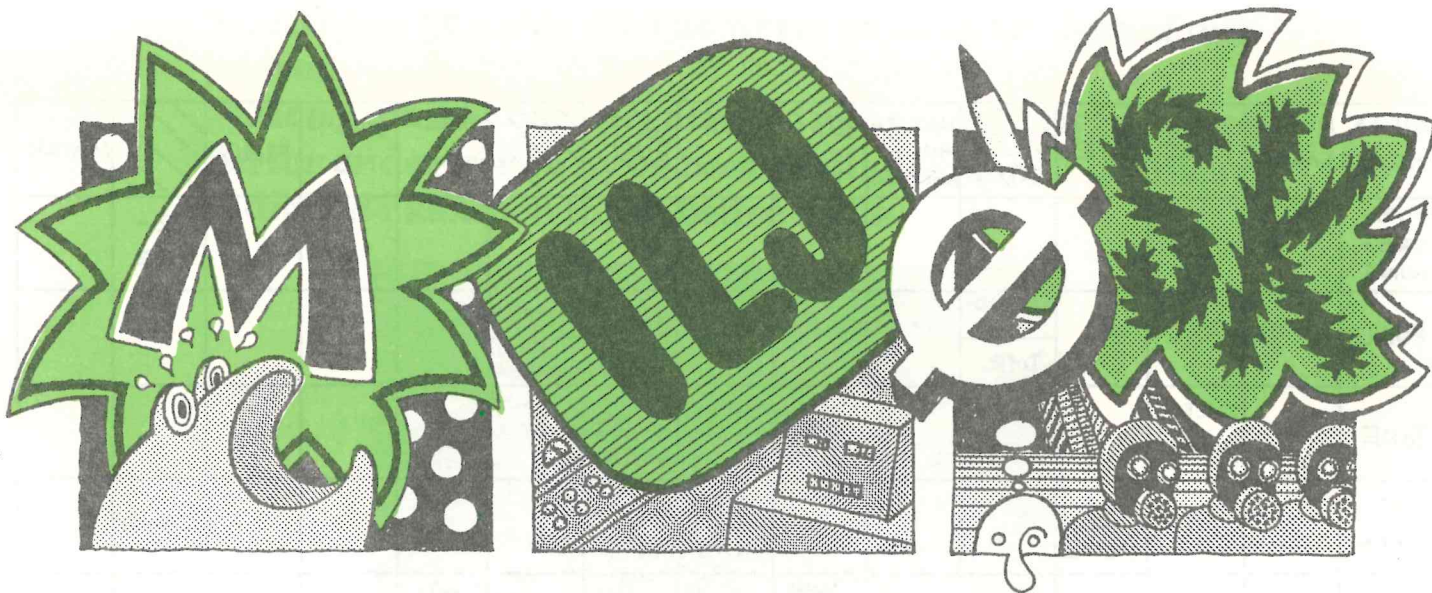
NOAH's bladgruppe
Studiestræde 24, st.
1455 København K

så vi har den senest 1. februar, og hvis du har løst krydsen rigtigt, deltager du i lodtrækningen om disse præmier:

MILJØKRYDS

1. præmie: Køb, hvad du vil, i NOAH's miljøcafe for 200kr.
- 2., 3. og 4. præmie: Køb, hvad du vil, i NOAH's miljøcafe for 100kr.

God fornøjelse.

DIG OG NOAH

Den dag
ingen dræbes i trafikken
ingen fabrikker sender giftige
gasser ud over os
den dag
ingen har for meget
-og ingen har for lidt
den dag
børn og ældre
og alle os andre har et liv med
mening i
den dag
du kan gå i naturen uden at
tænke på at den bliver ødelagt
den dag
naturen er overalt
den dag...
den dag er der ikke længere brug
for NOAH

Idag
hvor syreregner ødelægger vore
skove
nitrat og phenol vort drikkevand
idag
hvor store mænd regerer verden
idag
hvor du føler dig magtesløs
idag...
idag er der brug for dine kræfter

Du kan
støtte de nye alternativer
ændre mange ting i din
dagligdag
du kan
selv
men bedre sammen med andre

NOAH vil
bekæmpe miljøødelæggelsen
dens årsager og dens virkninger
NOAH vil
-et nyt og bedre samfund
NOAH vil
-sammen med dig

Hvad vil du?

Sellafields affald spreder forvirring

Radioaktive stoffer er gennem mange år blevet hældt ud i det Irske Hav fra det store oparbejdningsanlæg Sellafield (tidligere Winscale) i England. Forureningen er ikke gået stille af, og det er blevet påstået, at området har en større kræftdødelighed, end der er i andre dele af England. Myndighederne har gjort meget ud af at berolige befolkningen. De radioaktive stoffer blev spredt så meget, at der ikke skulle være nogen problemer.

Nu er der kommet nye oplysninger frem. En stor undersøgelse, der har strakt sig over seks år, er blevet offentliggjort, og resultaterne viser, at der er en enorm spredning i niveauerne af radioaktivitet i økosystemet.

Sellafield oparbejdningsanlægget blev bygget sidst i 40'erne. Placeringen ved det Irske Hav skulle sikre, at spildevandet blev fortyndet i et stort havområde. I virkeligheden er der sket det, at meget af det udledte radioaktive affald er blevet aflejret på bunden af havet hovedsagelig nord for virksomheden. Disse bundlag er nu reservoir af radioaktivt materiale. Med den fremherskende vestenvind og et kraftigt tidevand ender meget radioaktivt stof i kystnære områder, og radioaktivt materiale blæser simpelthen i land. Det drejer sig om radioaktive stoffer som americium, plutonium og caesium, og det er stoffer, der kun langsomt ned-

brydes. Havet vil derfor være en kilde til forurening mange år frem i tiden.

Undersøgelsen omfatter målinger på forskellige niveauer i økosystemet for at finde fordelingen af de radioaktive stoffer. I marskområder, hvor der er plantedække og tidevand, tilbageholdes store mængder radioaktivt materiale. Længere inde i landet er der mindre radioaktivitet, og fordelingen af stofferne er anderledes, fordi forureningen hovedsagelig bliver båret frem af vinden. I græssende får er der fundet radioaktive stoffer især i organer som lever og nyre. Et fald i antallet af vadefugle i området tilskrives den radioaktive forurening. Især bekymrer det økologerne, at de koncentrationsniveauer af radioaktive stoffer, der er konstateret, er større end dem, der skulle forventes ud fra de erfaringer, der er gjort med normale biologiske systemer. De uventet høje radioaktive niveauer i dele af økosystemet er også et problem i forhold til at kunne opstille grænseværdier for, hvad der kan udledes af radioaktive stoffer i miljøet, uden at der sker skader. Det er ikke alene den biologiske opkoncentringsmulighed, der skal indgå, når der skal opstilles udledningsgrænser. Der skal også tages hensyn til strømforhold, aflejningsforhold og transporten fra vandmiljøet til landjorden. (New Scientist, 27. juni 1985)

NOAH's STØTTEKREDS

»NOAH arbejder for at forbedre det levende miljø, ved aktivt at bekæmpe miljødelæggelsen og dens årsager - og anviser alternativer.«

Sådan lyder NOAH's formålsparagraf. Formålet er bredt, og det er NOAH's arbejdsområde også.

Alle de områder, NOAH-grupperne arbejder med, har til formål at oplyse om miljøproblemer og skabe debat om disse.

Genbrugskampagne

En af de ting, NOAH har valgt at satse på, er en landsdækkende kampagne om genbrug. Denne kampagne skal foregå i år - 1986.

Grunden til, at NOAH har valgt GENBRUG er, at vi derigennem vil oplyse om det meningsløse i »brug og smid væk«-holdningen.

Gennem gratis informationsmateriale, bøger, planche- og lysbilledserier, aktioner m.v. vil NOAH skabe debat om dette grundlæggende miljøproblem.

NOAH's PENGE

NOAH modtager ingen offentlig støtte. NOAH's penge kommer fra salg af bøger fra NOAH's forlag, NOAH-bladet, lidt fra fonds og så selvfølgelig NOAH's støttekreds.

NOAH's STØTTEKREDS

NOAH's arbejde hænger nært sammen med hvor mange penge NOAH har at arbejde med. Jo flere penge - jo flere aktivister - jo flere aktive - jo bedre miljøkamp - osv.

Vi ved at vi har mangesympatisører rundt omkring, som gerne vil støtte NOAH's arbejde. Men ikke alle har mulighed for eller lyst til at deltage aktivt i dette arbejde.

Det er denne gruppe, vi henvender os til og opfordrer til at bruge vedlagte girokort - støtte NOAH's arbejde - og blive medlem af NOAH's Støttekreds.

NOAH-Bulletin

Medlemmer af NOAH's Støttekreds modtager fire gange om året Støttekredsens blad »NOAH-Bulletin«. I dette blad fortæller vi, hvilke aktiviteter der er igang i NOAH lige nu. På den måde kan de folk, der støtter os, læse om hvad deres penge bliver brugt til og samtidig få indsigt i nogle af de områder, NOAH arbejder med.

Fradrag

Støttebeløb til NOAH er fradragsberettigede.

Støttebeløb kan fradrages med det beløb, der overstiger 300,-kr. Dog kan det samlede fradrag ikke overstige 1000,-kr.

HUSK at vedlægge kvitteringen til selvangivelsen.

årets
skatte-
fidus!!

MILJØ BOGCAFE

Så lykkedes det endelig -
NOAH/København
har fået en rigtig
Miljø-bogcafe.

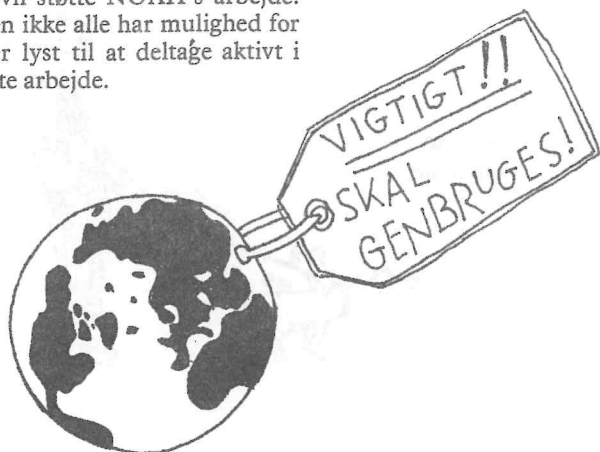
NOAH's sekretariat flyttede i foråret 85 fra Rådhusstræde til Studiestræde 24. Disse nye lokaler er en del større end de gamle og består bl.a. af et butikskøle.

Butikskølet er blevet gjort i stand, og vi synes det er blevet flot.

Udover salg af NOAH's egne udgivelser, er vi i fuld gang med at udvide bogsortimentet, så det

indeholder et bredt udbud af relevant miljølitteratur. Det er selvfølgelig stadig muligt at bestille bøger pr. telefon eller brev. Men hvis du kommer forbi NOAH's Miljø-bogcafe - så kig ind.

NOAH's MILJØ-BOGCAFE
Studiestræde 24 st.
1455 København K

HVAD MENER DU OM NOAH?

I forbindelse med NOAH-bladets jubilæumsnummer har redaktionen været ude for at tale med forskellige personer, som har oplevet NOAH som med- eller modspiller. Vi spurgte om

deres umiddelbare holdning til NOAH, - om NOAH's betydning for miljøkampen, - om NOAH's styrke og svagheder, - og om vi burde have klageret i miljø-sager.

NOAH har sin berettigelse og er vigtig. En af jeres styrker er at I er dygtige til at arbejde med lokale sager.

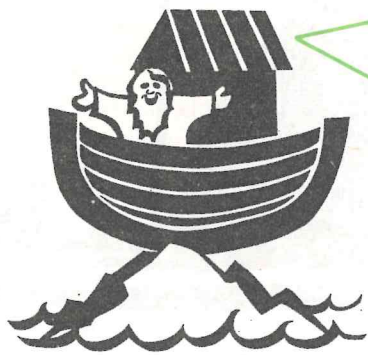
.....
Hvis NOAH gik ind i formaliseret samarbejde, så ville I også have klageret i miljø-sager, men jeg ved godt at et formaliseret samarbejde ikke passer til jeres struktur.

Jens Kampmann
Miljøstyrelsen

Det er i Danmark som i alle andre industrilande, at jo flere der går imod den del af udviklingen, som i virkeligheden betyder, at vi er ved at ødelægge jorden og forringe levedygtigheden for os alle sammen, jo bedre. Og derfor har NOAH og alle andre organisationer, som arbejder mod de samme mål, absolut deres berettigelse.

.....
Generelt synes jeg at I argumenterer sagligt. Men i øvrigt mener jeg da, at man ikke må glemme sine følelser og sin overbevisning, når man snakker miljø. Hvis du føler, at det er forkert, at man er ved at ødelægge skovene, ja - så er det forkert, uanset om du har få eller mange såkaldt saglige argumenter til din rådighed.

Gubben NOAH

Jeg er imponeret over NOAH's publikationsvirksomhed, som ud fra en økologisk synsvinkel formidler viden om miljøspørgsmålet.

.....
Kombinationen af saglig viden og kampagnevirksomhed om udvalgte miljøproblemer er et særkende for NOAH. På denne måde indtager NOAH en særlig plads i miljødebatten, som klart berettiger NOAH's eksistens.

Christian Christensen
Miljøminister.

Et særkende for NOAH er deres konsekvente understregning af de økologiske sammenhænge, hvor NOAH har sin del af æren for, at økologi er blevet kendt uden for den snævre kreds af specialister.

.....
Det er mit indtryk, at oplysningsvirksomheden indgår som et væsentligt led i NOAH's arbejde, og at oplysningsvirksomheden er sagligt velfunderet og ikke angler efter den billige form for popularitet. Dette er nok NOAH's styrke.

.....
nelevende virksomhedernes ret til at være i samarbejde.

NOAH-grupperne har efter vor opfattelse haft en særlig styrke i den lokale tilknytning, og ikke mindst i det engagement, som aktive medlemmer af NOAH-grupperne har lagt i arbejdet.

En svaghed er den ofte manglende professionalisme, som giver sig udslag i sensationsjageri, forkærlighed for "afsløringer", ensidig forfølgelse af enkelte forureningskilder og mistænkeliggørelse af samarbejde.

Med venlig hilsen
Niels F. Gram
Niels F. Gram

Industrirådet

Med det jeg kender til NOAH, vil jeg kalde det en her-og-nu organisation. NOAH er på mærkerne overfor lovovertrædelser og andre aktuelle trusler mod miljøet.

.....
NOAH har også formidlet sin viden udadtil, gennem en mængde bøger og hæfter, som vi godt kan bruge i de andre organisationer.

Martin Stoltze
Natur og ungdom.

NOAH står for mig som en gruppe af interesserede og veluddannede miljøbeskyttelsesfolk, der igennem en organiseret indsats forsøger at modarbejde miljøbeskadigelser i Danmark.

.....
Det vil altid være nødvendigt, når et nyt problem opstår, at pionerer går i spidsen og påpeger fejl, mangler og ricisi. Hermed mener jeg, at NOAH har sin berettigelse ved på saglig vis og med videnskabelig argumentation at påpege ricisi.

.....
Svagheden for NOAH er, at personer i bedste hensigt, men på et uvidenskabeligt, følelsesladet grundlag klammer sig til NOAH og derved slører NOAH's tilstræbte klare linie.

Henry Brennum
Nordisk Gentofte.

